

POMOR DOJENČADI I MALE DJECE

NAPISAO

DR. SMAIL HADŽI - MULIĆ

V. D. ŠEFA DRŽAVNOG DJEČJEG DISPANZERA

OSIJEK 1930.

VLASTITA NAKLADA • CIJENA 20 DINARA

KEMIKA D. D.
ZA KEMIJSKU I FARMACEUTSKU INDUSTRIJU
ZAGREB

Brižljivi roditelji njeguju svoju djecu i čuvaju je od zaraza.

Hyperol tablet za usnu vodu

je neophodno potrebna mjera za zaštitu od svih zaraznih bolesti. 1—2 tablete na pola čaše vode daje najbolju desinficirajuću i osvježujuću usnu vodu. Bočice sa 60 tableta.

Slabokrvna, blijeda i slaba djeca oporavljaju se brzo uzimanjem ukusnog željeznog preparata

Ferroliquoid

jača krv, podiže opće tjelesno stanje, uvećava apetit te je stoga najpodesniji preparat željeza. Dnevno 3—4 žlice.

Omekšanje kostiju, rahitis, zaostalost u tjelesnom razvoju lijeći pouzdano opće prokušana emulzija najboljeg ribljeg ulja

Oleosan

sadrži sve vitamine, djeluje stoga brzo i pouzdano, te se zbog svog ugodnog okusa rado i lako uzima i dobro podnosi. Uzima se dnevno 3 put po 1 žličica ili žlica, prema dobi djeteta.

**HIGIJENSKI FARMACEUTSKI LABORATORIJ
PARACELCUS K. D. • ZAGREB**

Nježna koža dojenčeta zahtijeva najveći oprez kod dnevnog kupanja.
Upotrebljavajte stoga isključivo

laki dječji sapun za kupanje: PARACELCUS,

koji pliva na vodi, te prikazuje — uslijed svog sastava od najboljeg materijala te zbog svoje apsolutne neutralnosti — idealni dječji sapun.

Izvolite uvijek tražiti izrijekom sapun PARACELCUS.

0
2000
122

ZAŠTITNA MAST PROTIV DIFTERIJE PO PROF. LÖWENSTEINU.

Najnovija, absolutno neškodljiva i sigurna metoda aktivne imunizacije protiv difterije. Primjena je vanredno jednostavna: na leđima ili stegnu se dobro opere kožu u veličini dlana i uriba sadržaj jedne tube. Nakon 10—14 dana ponovi se uribanje, a nakon dalnjih 14 dana uriba se na isto takav način sadržaj treće tube. / Unutar 45 dana, računajući od prvog uribanja, nastupi imunitet protiv difterije. / Kod primjene Löwensteinove zaštitne masti ne pokazuju se nikakove reakcije. / Literaturu i uzorke šalje besplatno glavno zastupstvo za kraljevinu Jugoslaviju:

JUGOSLAVENSKI
SERUM ZAVOD D. D.

ZAGREB, Gregorijančeva ul. 23.

Društvo za osiguranje života

„FENIKS“

FILIJALNA DIREKCIJA OSIJEK

Županijska ulica 5.

Telefon broj 4-43.

O S I G U R A V A:

život u mnogovrsnim kombinacijama,
nezgode, štednju za djecu, miraz, renta
za starost, lom stakla i t. d. a spe-
cijalno povoljne uvjete daje za osigu-
ranje požara i autotaksa.

N E Z A B O R A V I T E

da se prije nego zaključite ma koje
osiguranje, obratite na „FENIKS“,
koji Vam stoji na usluzi s najpogod-
nijim uslovima.

P O S L O V N O S T A N J E:

**zaključeni poslovi preko 21 milijarde dinara,
garantna sredstva preko 2 i pol milijarde dinara.**

DRŽAVNOG DJEČJEG DISPANZERA
V. D. ŠEFA DRŽAVNOG DJEČJEG DISPANZERA

POMOR DOJENČADI I MALE DJECE

NAPISAO

DR. SMAIL HADŽI - MULIĆ
V. D. ŠEFA DRŽAVNOG DJEČJEG DISPANZERA

OSIJEK 1930.

VLASTITA NAKLADA • CIJENA 20 DINARA

SVEUČILIŠTE
JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK

22
Broj inventara: 448.078
Signatura: 616

GRADSKA I SVEUČILIŠNA KNJIŽNICA
OSIJEK

871435884

PRVA HRVATSKA DIONIČKA TISKARA - OSIJEK I.

UVOD.

U svjetskom ratu pretrpio je naš narod velike ljudske gubitke. Ogroman broj siročadi ostao je iza poginulih roditelja neopskrbljen. Pomor dojenčadi i male djece, koji je i prije rata bio velik, povećao se je radi raznih potresa u društvu. Rat je mnogim uništio njihovo materijalno stanje. I higijensko stanje naroda je pogoršano te se morala povesti jaka akcija, da se spasi narodno zdravlje. Razvija se socijalno-medicinski pokret, koji narod rado prima, osvedočuje se o njegovoj koristi i potpomaže ga sam. Stvorena je lijepa organizacija i podijeljen je je rad, da se narodno zdravlje brzo unapredi.

Radi neprosvićenosti naroda mati i dijete ne imaju u očima puka svoju pravu vrijednost, zanemaruje se njihovo zdravlje, razbacuje se ljudskim životima, kao da su majke mašine, koje će moći neoštećeno zauvijek izbacivati djecu, ne vodi se briga o njihovim patnjama i ekonomskoj šteti. Ne uvida se, da su samo zdrave majke sa zdravom djecom temelj naroda i države. Muškarci su često kržljavi, a žene nezdrave; te brojčano povećanje naroda je slabo.

Potreba jedne dobro organizovane akcije za zaštitu majke i djece osjećala se je dulje vremena i ona se je počela stvarati. Potpomaže je ministarstvo narodnog zdravlja, oblasti, gradovi, a i privatna inicijativa.

Problem zaštite majke i djece je jako složen, on zahtijeva mnogo znanja, volje i organizatorske sposobnosti. Za to je potrebno, da se upoznaju širi krugovi liječnika, socijalnih radnika i mjerodavne vlasti, kojim se putem treba ići, koji su faktori što prouzrokuju tako veliki pomor dojenčadi i male djece i koje su socijalne mjere, da se svede taj pomor na minimum.

Pronaći te uzroke i socijalne mjere je zadaća državnih ustanova za djecu. One vode organizaciju, daju svakom savjete i

materijalno ga potpomažu. Ali potrebe su velike i država ne može, a niti je sama dužna da izvodi cijelu akciju. Dužne su oblasti, gradovi i privatna društva da materijalno potpomažu taj rad. Privatna inicijativa je i do sada bila velika, ali se je upadalo u pogreške, povjeravano je vodstvo ljudima, koji nijesu dovoljna garancija za uspješan rad. Razvijala se je akcija jednostrano, osnivane su ustanove sa istom zadaćom, a drugi rad je zanemarivan.

Odlučio sam, da u zbijenom opsegu iznesem koji su uzroci, da je pomor dojenčadi i male djece tako velik, da provodim socijalne mjere, koje će taj pomor smanjiti i da pridobijem privatnu inicijativu i mjerodavne faktore za mjere, koje se još imaju poduzeti.

Ograničio sam se na pomor dojenčadi i male djece radi toga što smatram, da je smanjenje toga pomora veoma važno i traži svoje hitno rešenje, a rad na suzbijanje pomora dojenčadi i male djece predstavlja jedan dio organizacije zaštite majke, djece i mlađeži, koji je samo tehnički odijeljen.

Da što jasnije upadne u oči veličina poroda i pomora dojenčadi i male djece kod nas, smatram za potrebno, da donesem paralelno i nekoliko statistika iz inostranstva. Uspoređujući pojedine dijelove naše i tuđe statistike dolazi se do osvjedočenja o djelovanju mjera, koje se imaju poduzeti kod nas, jer one su u glavnom mjeru, koje su ostali kulturni narodi poduzeli, samo prilagođenje našim prilikama.

Pojedine statistike mogu se sastaviti po izvještajima o porodu i po razglednicama mrtvaca, a još bolje su statistike, koje su rezultat jedne ankete. Razglednice o mrtvacima ne moraju biti tačne, osobito što se tiče diagnoze od koje je bolesti jedno dojenče umrlo. Ako se provodi anketa, onda se svi momenti bolje uoče, pa i diagnoza smrti dojenčeta je sigurnija, jer se tačno prati tjelesni razvoj i bolesti od rođenja do smrti dojenčeta.

Ali budući da je provođenje jedne ankete skopčano sa većim troškovima i potreban veći broj sestara nego što imam, a statistiku sam htio čim prije sastaviti, to sam upotrebio izveštaj o porodu i razglednice mrtvaca u Osijeku, a osobno sam se i preko sestara tačno uputio o prilikama koje vladaju. Sta-

tistika će imati relativnu vrijednost samo kod dijagnoze bolesti, dok će ostali socijalni faktori, koji utječu na pomor dojenčadi i male djece, biti sigurno utvrđeni. Ali i kasnije statistike, koje budu sastavljane na ovaj način, moći će utvrditi, da li su poduzete socijalne mjere imale svoj učinak.

Statistika o porodu i pomoru dojenčadi i male djece u gradu Osijeku zgodna je u toliko, što je grad Osijek razdijeljen u četiri dijela od kojih svaki ima posebni karakter. Jedan dio

Državni dječji dispanzer u Domu Narodnog Zdravlja u Osijeku.

predstavlja čisto ratarsko stanovništvo, drugi opet radničko, a ostala dva dijela izmiješano: radnici, obrtnici i druga zanimanja. Uzeo sam godine od 1921—1927 radi toga, što je 1921. godine bio popis stanovništva, a 1928. godine organizovan je dispanzer za majke, dojenčad i malu djecu sa mlijekočnom kuhinjom i jer je tada razvijena akcija za smanjenje pomora dojenčadi i male djece. Ako bude potpora mjerodavnih faktora i privatna inicijativa dovoljna, onda će i rad toga dispanzera biti uspješniji.

Natalitet i mortalitet dovenčadi kod drugih država i kod nas.

Opći pregled.

Naša je država teritorijalno velika, a ima mali broj stanovništva. Stanovništvo bi se moglo povećati za najmanje dva puta toliko koliko ga sada ima a da država ipak ne bi bila prenapučena osobito radi toga, što se i kod nas industrija razvija, čime se svima pruža veća mogućnost zarade.

Povećanje naroda ovisi o godišnjem prirastu t. j. o tome, da li se rodi više djece nego što ljudi umre. Razumije se, da ne smije biti velikog useljavanja i iseljavanja. Ovaj je prirast veći 1. ako je natalitet povećan, a mortalitet nepromijenjen; 2. ako je natalitet nepromijenjen, a mortalitet smanjen; 3. ako se natalitet u manjoj mjeri smanjuje nego mortalitet ili povećava u većoj mjeri; i 4. ako je natalitet povećan a mortalitet smanjen.

Pred pedeset godina zavladala je u Francuskoj moda, da obitelji imaju samo jedno ili dvoje djece, a neki uopće nisu imali djece. Ta moda kao i ostale mode iz Francuske, raširila se po čitavom svijetu i neke su je zemlje više, a neke manje primile. I dok se u Francuskoj povela akcija, da se ta moda ukloni i da se rađa više djece, ta je moda istom poslije svjetskog rata zahvatila neke zemlje pa i našu. U Francuskoj se broj poroda povećao i stalno se povećava. I druge su se države povele za njom i bore se za povećanje poroda i za smanjenje pomora dojenčadi.

Da se dobije bolji pregled, kako se kretao broj poroda i pomora dojenčadi u zadnjih 45 godina u raznim državama svijeta, navodim statistiku citiranu po Pirquetu. U nekim državama nijesu naznačeni brojevi u istim godinama, a u nekim opet navedene su statistike, koje su sastavljene u drugim godinama i to je posebno označeno. Da je mortalitet računan na

100 živorodene djece bilo bi zgodnije, ali i tako se može uporediti brojeve između pojedinih država i mortaliteta u Osijeku.

Prema ovoj tabeli mogu se države po porodu i pomoru dojenčadi podijeliti po sličnim odnosima u nekoliko grupa. U

Porod i pomor dojenčadi u raznim državama.

	Broj živorodene djece na 10,000 stanovnika			Pomor dojenčadi na 1.000 poroda		
	1881/85	1913 ¹	1925	1881/85	1913	1925
Rusija	492	⁰⁸ 453		267	⁰⁸ 241	
Mađarska	446	345	²⁴ 250 ²	⁹³ 250	201	²⁴ 195 ²
Srbija	487	¹² 380		157	147	
Rumunjska	419	421	²⁴ 330	179	202	¹²² 207
Bavarska	376	286	²⁴ 208	287	182	140
Austrija	381	296 ²	²⁸ 223 ²	252	190 ²	139 ²
Pruska	374	282	⁻²⁴ 208	207	140	²⁴ 97
Italija	378	317	275	195	188	126
Španija	367	304	²⁴ 300	193	155	142
Nizozemska	348	281	241	181	91	50
Finska	355	271	⁻²⁴ 224	161	113	107
Australija	352	282	⁻²⁴ 232	126	72	53
N. Zelandija	364	261	⁻²⁴ 216	91	59	⁻²⁴ 40
Engleska	335	241	183	139	108	75
Škotska	338	255	213	118	110	91
Danska	325	256	211	134	94	⁻²⁴ 85
Norveška	312	252	200	99	64	50
Švedska	294	231	175	116	70	55
Švicarska	298	231	⁻²⁴ 187	171	96	62
Belgija	309	216	198	156	131	⁻²⁴ 89
Francuska	247	190	196	167	112	89

¹⁸⁸ znači 1908, ²⁴ znači 1924, ⁻² znači smanjeni teren.

Austriji, Pruskoj, Italiji, Australiji, Norveškoj i Švedskoj broj poroda od godine u godinu pada i poslije godine 1925. nije vjerojatno ustanovljeno padanje. U tim državama je zaštita majke i djece velika, ali ne može ona tako brzo da poveća broj naroda, kad broj poroda naglo pada. U Francuskoj je pred 45 godina bio broj poroda prema ostalim državama veoma malen, ali i njegov pad se zaustavio i do godine 1925. povećao. Velika propaganda i briga za majke i dojenčad povećali su porod a smanjile pomor. U Nizozemskoj i Novoj Zelandiji (Neuseeland) je porod u manjem padu, a broj pomora je stalno manji, šta više Nova Zelandija ima najmanji pomor dojenčadi od svih država. Rusija, Madžarska, Srbija i Rumunjska su pred 45 godina imale najveći broj poroda. Rumunjska je taj visoki porod zadržala i god. 1913., u Rusiji je do god. 1908. nešto pao, ali u Madžarskoj je 1913. i do 1925. jako pao, a broj pomora je ostao gotovo isti. U Srbiji je broj poroda od 1881.—1913. jako pao, a broj pomora ostao gotovo isti. U Španiji broj poroda manje pada, a broj pomora razmjerno više pada. Finska, Engleska, Škotska i Danska su imale slične odnose, samo što Engleska ima jači pad pomora u 1925. god. Švicarska i Belgija imaju sličan pad poroda, ali smanjenje pomora je u Švicarskoj veće nego u Belgiji. Bavarska je pred 45 godina imala veliki broj poroda, ali i najveći broj pomora od svih država. Broj poroda je pao, ali broj pomora je još jače pao.

Ove statistike predstavljaju poprječni broj u cijeloj državi, a ja sam sastavio statistiku jednog grada, ali sam već spomenuo osobine Osijeka i držim da se može kao poprječni broj za Hrvatsku i Slavoniju uzeti broj poroda i pomora u Osijeku.

Iz tabele o porodu i pomoru u gradu Osijeku se vidi, da ukupni broj poroda od god. 1921.—1927. naglo pada i to osobito od 1924. Broj mrtvorodene djece do 1923. raste, a onda polako pada. Uspoređujući mušku i žensku djecu vidimo, da je u svim godinama rođeno više muške djece. To je potrebno zapamtiti i usporediti pomor razdijeljen na mušku i žensku djecu. Broj zakonite djece, u odnosu prema nezakonitoj, raste. Broj nezakonitih poroda pada, jer su se prilike iz godine u godinu normalizirale i više je ljudi stupilo u zakonske odnose, ako su prije nevjenčani zajedno živjeli.

Porod i pomor dojenčadi u gradu Osijeku:

Godina	Ukupni broj poroda	živorođenih	mrtvorođenih	muških	ženskih	zakonitih	nezakonitih	natalitet	umrlih svega od živorođenih	mortalitet
1921	880	855	25	445	435	757	123	25·14	186	21·75
1922	874	844	30	445	429	762	112	24·82	188	22·26
1923	951	919	32	489	462	820	131	27·02	141	15·33
1924	811	794	17	414	397	705	106	23·35	175	22·04
1925	773	757	16	396	377	664	109	22·26	153	20·21
1926	663	642	21	345	318	601	62	18·88	146	22·74
1927	596	579	17	313	283	541	55	17·02	153	26·42

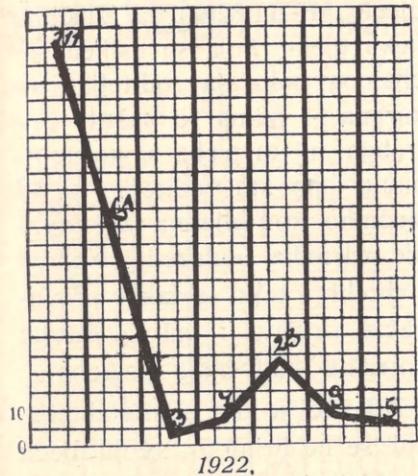
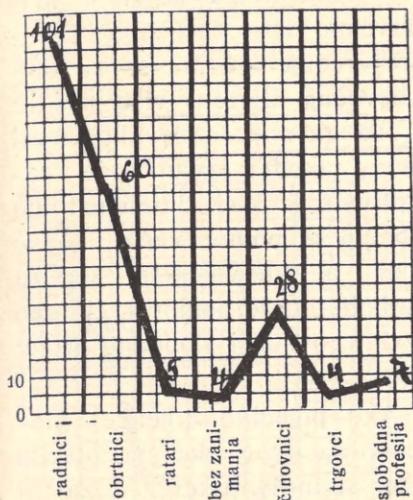
(U Osijeku je bilo 1921. svega prisutnih 34.082. Natalitet je broj živorođenih na 1.000 stanovnika. Mortalitet dojenčadi je broj umrle djece rođene u jednoj godini od 100 sve živođene u istoj godini.)

Natalitet sam računao na 34.000 stanovnika od godine 1921.—1927. radi lakšeg računanja. Iako sam uzeo isti broj stanovnika, dakle vjerojatnost bi bila da će cijelokupni natalitet biti veći, jer se je broj stanovništva iz godine u godinu povećavao, to je ipak natalitet pao, i to od 25.14 god. 1921. na 17.02 god. 1927. To su brojke, koje moraju svakog patriotu da zabrinu.

Ukupni pomor živorođene djece je od 1921—1927 godine nešto pao, ali se u zadnje tri godine skoro jednako drži, a baš u te tri godine je pad poroda velik.

Mortalitet dojenčadi se od godine 1921—1927. povećava, samo 1923. je jako pao, jer je broj živorodene djece velik, a i pomor je te godine najmanji.

Pomor dojenčadi po zanimanju roditelja 1921.

Godine 1927. dostigao je mortalitet: 26·42. Veliki pad broja poroda i povećanje mortaliteta traže lutne i opsežne mjere, jer su lizgledi za održanje i povećanje našega naroda slabi.

Pomor dojenčadi i male djece.

Specijalni pregled.

Da se točno upozna uzroke pomora, a i način kako će se on smanjiti, potrebno je pomor analizirati sa više gledišta. Prema podatcima koje sam iz mrtvačkih razglednica, osobno a i od sestara dobio, analizirao sam pomor dojenčadi po:

- 1) zanimanju roditelja
- 2) mjesecima starosti
- 3) bolestima
- 4) kalendarskim mjesecima
- 5) spolu i zakonitosti.

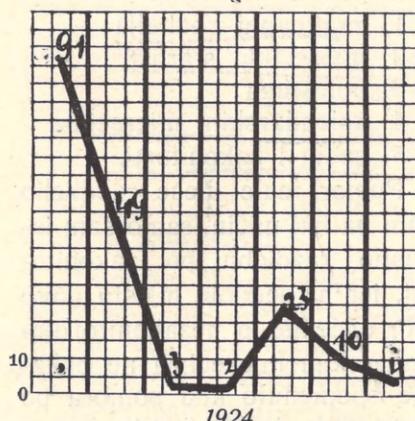
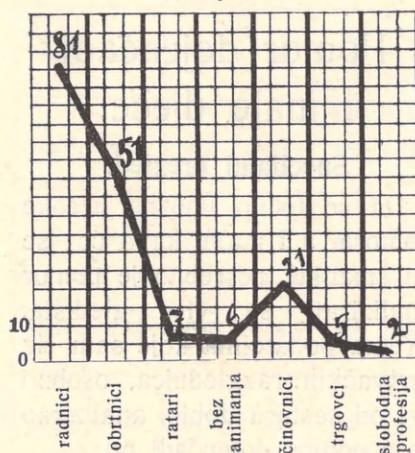
Pomor male djece razdijelio sam na isti način, samo sam ispuštil razdiobu po zakonitosti, jer na jednom mjestu govorim općenito o nezakonitoj dje-

ci, a pomor male djece po kalendarskim mjesecima ne pokazuje osobito značenje osim što je spomenuto kod pomora po bolestima. Kad se analizira pomor, onda će biti jasnije kakve se mjere imaju poduzeti za smanjenje njegovo. Razumljivo je, da se imaju te mjere sve izvoditi ne dajući prednost samo jednim ustanovama, jer i faktori, koji prouzrokuju pomor, stoje u izvjesnom omjeru prema svome djelovanju.

Pomor dojenčadi po zanimanju roditelja.

Zanimanje roditelja igra veliku ulogu kod pomora zakinote i nezakonite dojenčadi. Povoljnije uvjeće za život imaju ona dojenčad čiji roditelji novčano više zaslžuju i posjeduju višu inteligenciju. Otac privređuje i brine se za obitelj, mati u udobnom stanu posvećuje djetetu više pažnje

Pomor dojenčadi po zanimanju roditelja 1923.

Ali veći je dio onih roditelja, koji se ne brinu za svoju djecu i teže ih je privući pod nadzor. Tu u prvom redu dolaze majke, koje moraju zaradivati izvan svojeg stana i nijesu u stanju da donose djecu u svjetovalište. Najveći pomor je za to kod radnika i obrtnika.

U Osijeku je dobro razvijena industrija šećera i ona zaposluje veliki dio radnika. Osim toga još rade u drugim po-

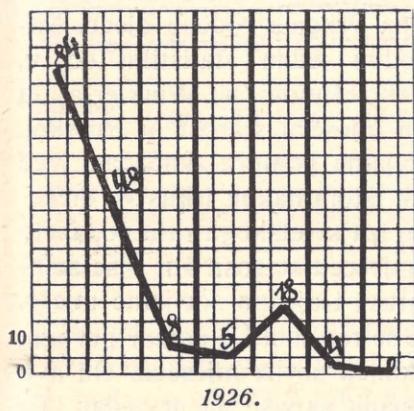
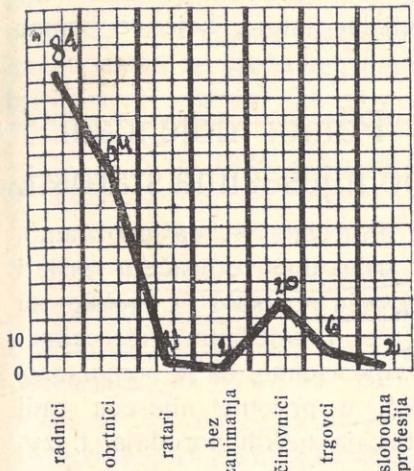
i ona ga doji. Ali ako mati mora također izvan kuće zaradivati i kod intelligentnijih obitelji je pomor veći. To se vidi u činovničkom staležu najbolje, da je pomor veći nego kod trgovaca i slobodne profesije

Ako pojedino dojenče gledamo sa ovog gledišta, otkriju nam se novi putevi u zaštiti djece. Mi možemo da izlučimo neku djecu, koja su uslijed socijalnog položaja roditelja osigurana. I njima je zaštita potrebna, ali tu treba samo upotpuniti ono što roditelji ne bi slučajno kod djeteta za čuvanje zdravlja poduzeli. Njihovi roditelji i tako su lakše pristupačni savjetu i oni će savjet potražiti kad bude potrebno.

— 14 —

dužećima a mnogo ih je, koji su samo sezonski radnici. Budući da je Osijek u bogatoj oblasti, to su došli i dolaze radnici sa svih strana. Mnogi su naseljeni po bivšim vojničkim barakama, koje su od dasaka i za stanovanje nepovoljne. Kad su radnici i razni doseljenici dobili stan u baraci, razdijelili su na daskama kredom koliko kome prostora pripada. Razumljivo je, da tu nema ni govora o higijeni. Pomalo se

Pomor dojenčadi po zanimanju roditelja 1925.

iseljavaju iz tih baraka u nove stanove, koji su na periferiji grada građeni za njih. Obrtnici, od kojih je jedan veći broj obrničkih pomoćnika, nastanjeni su u prizemnim kućama, koje su većinom slabo građene. Kako je teško dobaviti kamen za gradnju temelja, to se je gradilo od cigle bez ikakve izolacije i gotovo svi stanovi su vlažni. Prizemne kuće sa malim prozorima, vlažne, slabo zračene i nehigijenski uređene, prava su grobnica za dojenčad.

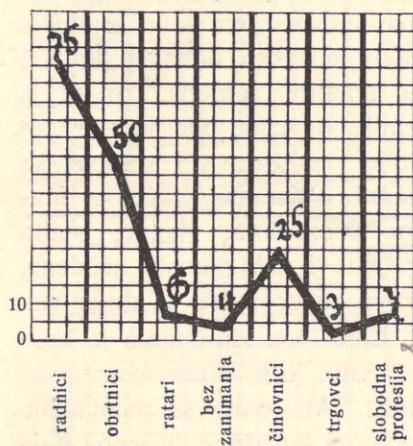
Ljudi bez zanimanja je uopće malo, koji mogu uzdržavati djecu. Ali ovdje su naznačene većinom kućanice ili osobe koje nešto posjeduju, a nemaju nikakvoga zanimanja. Oni imaju i stan i druge uvjete za život dojenčeta. Isto tako ratari, koji su većinom vlasnici svoje zemlje i imućnog stanja imaju mali pomor. Majke doje djecu i vrlo su pristupačne svakom savjetu naročito Nijemice.

Iza radnika i obrtnika po redu dolaze činovnici radi svojih loših plaća. Iako je činovnike štitio zakon o stanovima, ipak razne trzavice u stabilnosti novca i niska plaća djelovale su nepovoljno na izdržavanje obitelji, pa je pomor dojenčadi velik.

Trgovci i osobe slobodne profesije nastanjeni su po boljim, suhim i zračnim stanovima. Njihov je život udobniji, a imaju i malo djece, pa je pomor malen i prilično konstantan.

Pomor radničke djece prilično je pao od godine 1921. sa 101 na 75 u godini 1927., ali nije pad konstantan i jednoličan. Radi čega je pao, vidjet ćemo u tabeli o pomoru po bolestima. Pomor obrtničke djece manje je pao, a ostalih profesija ostao je skoro cijelo vrijeme nepromijenjen. Primjena zakona o osiguravanju radnika pomogla je smanjenju pomora, dok kod ostalih profesija nijesu uvedene socijalne mjere, koje će pomor dojenčadi smanjiti.

Pomor dojenčadi po zanimanju roditelja 1927.

Pomor dojenčadi po mjesecima starosti.

Potrebno je, da upoznamo, u kojoj dobi dojenčetu prijeti najveća opasnost i kolike su žrtve u pojedinim mjesecima. Ovdje vidimo, da je pomor najveći u prvome mjesecu radi utjecaja teških porodaja, t. zv. životne slabosti, prerano rođene i na vrijeme rođene djece. Navodim jednu statistiku od v. Behr-Pinnow u. Winkler-a da

se vidi kakav je pomor u prvom mjesecu starosti u Pruskoj.

U Pruskoj je akcija na pobijanju pomora dojenčadi već 1904. g. bila prilično razvijena, ali istom nakon iskustva stečenoga u ovom razdoblju, a naročito iza svjetskoga rata poduzete su mjere, da se pomor u prvom mjesecu starosti što više smanji. Te mjere su profilaktične naravi i ujedno socijalne mjere.

Pomor prvoga mjeseca mora se rasčlaniti u pomor prvoga, drugog do sedmog dana, te do konca prvog mjeseca. Od sve djece umrle u prvom mjesecu otpada najviše na prvi dan. To su t. zv. životne slabosti, ozljede pri porodu, nakažena djeca, dok u drugom do sedmom danu padaju bolesti novorodenčadi i druge ozljede pri porodu na pr. krvarenje u mozgu. Taj veliki pomor otpada najviše na radnike i obrtnike.

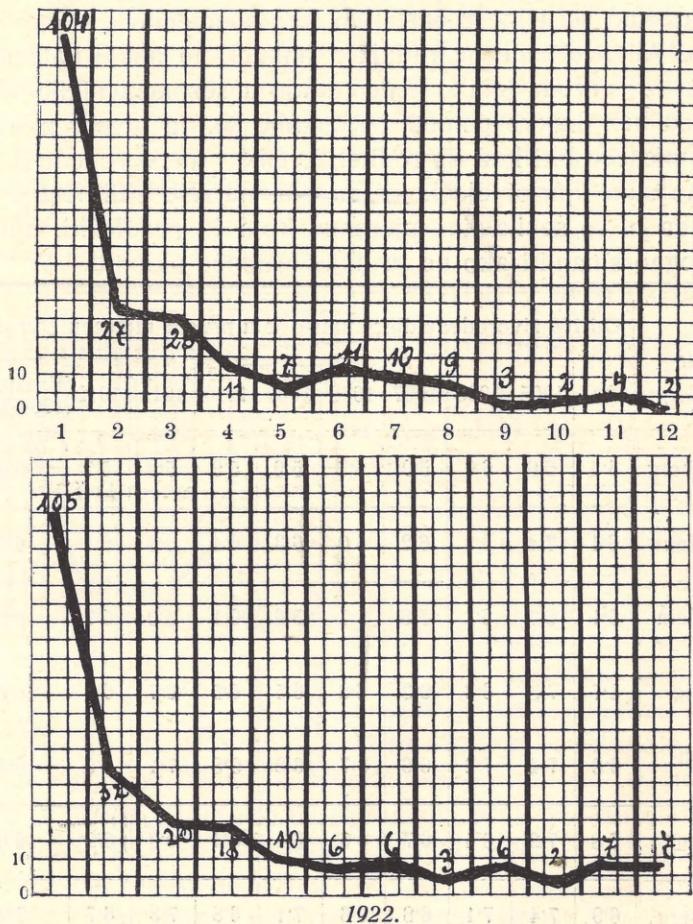
U Osijeku postoji u bolnici nekoliko kreveta za žene, koje rađaju, ali to je pre malo bilo i prije dok nije stupio zakon o osiguranju radnika, koji omogućava radnicima, da njihove žene ili osiguranim radnicama da rode u bolnici, što je velika blagodat, kad se uzme u obzir što sam spomenuo o stanovima radnika. Ali sve žene ne rađaju u bolnici, ne imaju babicu ili liječnika pri porodu i tako žene rađaju u sasmosta nehigijenskim prilikama bez ikakve pomoći i razumije se, da pomor mora u prvom mjesecu biti kod tih roditelja velik. I mrtvorodenu djecu pridodao sam umrloj djeci, jer su ona najviše sifilitična i jer držim, da bi se socijalnim mjerama, koje će predložiti, njihov broj mogao smanjiti ako ne tu pojavu uopće ukloniti.

Kotar	Od 100 živorodene djece umrlo je u prvom mjesecu starosti.									
	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	Prosječno 1904-1912
Königsberg	5·5	6·6	6·0	5·9	5·7	5·9	5·9	5·9	5·7	5·9
Gumbinnen	6·4	7·4	6·9	6·2	6·0	6·3	6·4	6·6	6·1	6·5
Allenstein	6·1	6·7	6·1	5·8	5·7	5·6	6·1	6·0	5·7	6·0
Danzig	6·7	7·3	6·3	6·3	6·8	6·5	6·5	6·7	6·1	6·6
Marien-werder	6·8	7·4	7·2	6·6	6·7	6·8	6·8	7·1	6·9	6·9
Posen	6·8	7·2	6·4	6·7	6·6	6·4	6·4	6·9	6·2	6·6
Bromberg	6·9	7·4	7·1	6·8	6·6	7·1	6·8	7·3	6·7	7·0

Pomor dojenčadi u prvome mjesecu se drži od god. 1921. do 1924. na istoj visini naime kad 100, samo je god. 1923. bio 90, a onda je u 1925. i 1962. na 80 i 82, a 1927. na 75 pao. Ako pogledamo pomor po bolestima onda vidimo, da je pomor od sifilitične t. j. mrtvorodene sifilitične djece manji. Pomor u drugom mjesecu i ostalim mjesecima je prilično konstantan. Pomor u prva dva mjeseca je gotovo u svim godinama dva

puta veći nego u svih ostalih 10 mjeseci kako se to vidi iz tabele. To ima da posluži kao dokaz, da nije bilo dobro, kako se je dosad radilo, nego treba poduzeti nove mjere.

Pomor dojenčadi po mjesecima starosti 1921.

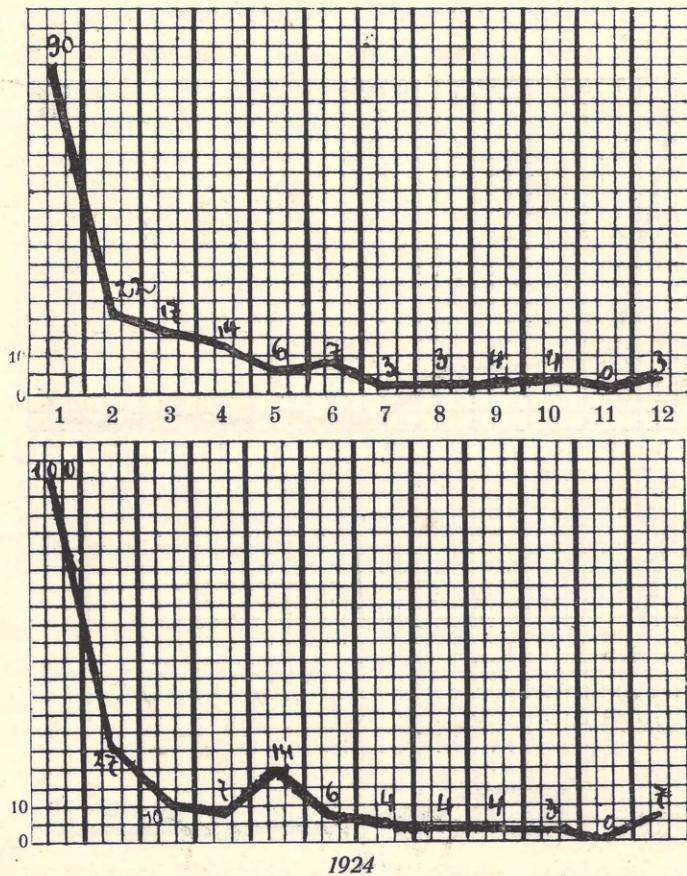

Pomor dojenčadi po bolestima.

Kako su dojenčad izložena mnogim bolestima, nepogodama i potresima i ne mogu se uslijed slabe otpornosti oduprijeti, to su i uzroci smrti različiti. Utvrditi uzrok smrti kod dojenčeta je i danas za veliki broj liječnika teška zadaća, jer su mnogi vrlo malo učili o dječjim bolestima, a nijesu imali ni prilike da

praktično znanje steku, jer u nas u državi ima uopće vrlo malen broj dječjih bolnica ili dječjih odjela u bolnicama. Razumije se, da je diagnoza navedena u mrtvačkoj razglednici često nesigurna i morao sam kritički da svaki slučaj obradim. Najviše je djece u prvim mjesecima umrlo od životne slabosti, grčeva u prvim danima iza poroda, koji su u većini slučajeva po-

Pomor dojenčadi po mjesecima starosti 1923.

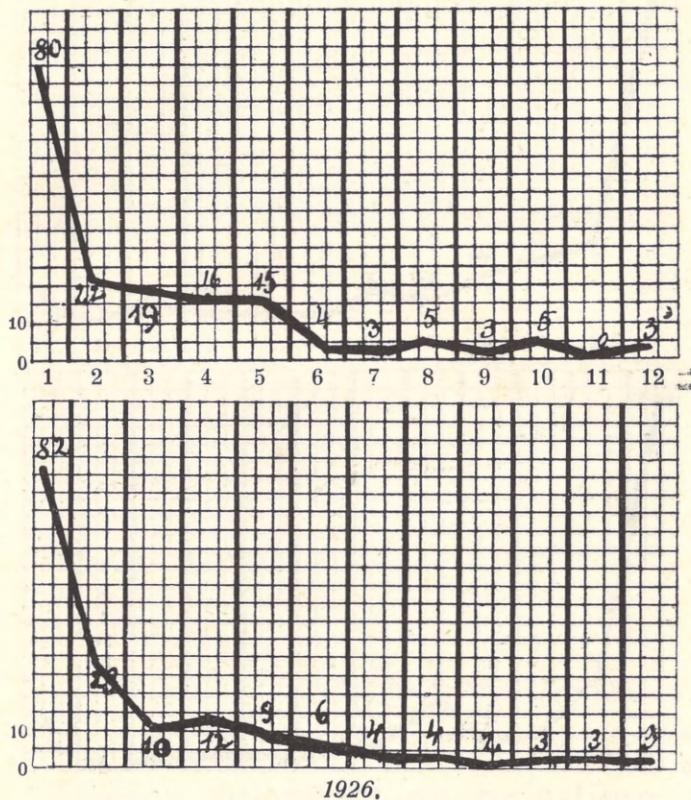

sljedice ozljeda pri porodu t. j. krvarenja u mozgu. Ne treba da bude težak porod u veliko dijete, da nastane krvarenje u mozgu, nego šta više, kod normalnoga poroda i male djece ima mnogo krvarenja u mozgu. Koji su uzroci tome, nije ovdje mjesto da o tome govorim. Jedan veliki broj morao sam staviti pod rubriku druge bolesti, jer mi se navedena diagnoza nije činila sigurnom.

Razdiobu po bolestima uzeo sam slijedeću:

1. organi za probavu;
2. organi za disanje;
3. tuberkuloza;
4. sifilis;
5. akutne infekcijozne bolesti;
6. druge bolesti;
7. ozljede pri porodu i životne slabosti.

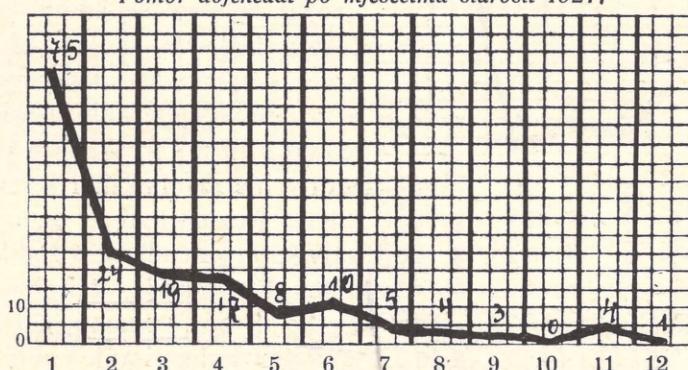
Pomor dojenčadi po mjesecima starosti 1925.

Od svih bolesti, od kojih dojenčad umire, najviše žrtava imao je bolesti probavnih organa. Prvih sedam dana djeca rijetko umiru od bolesti probavnih organa. Ali već u prvome mjesecu mnoge majke prestanu dojiti dijete i počnu davati kravljе mljeko sa raznim dodacima. Opazio sam, da najčešće daju uprženo brašno sa masti, a naskoro i kruh u mljeku. Osim

toga daju veliku količinu mlijeka i ne paze na vremenski razmak hranjenja. Ali stupanjem na snagu zakona o osiguranju radnika pomor je dojenčadi u prvim mjesecima iza poroda pao radi toga, što radničke i obrtničke žene dobivaju potporu radi dojenja. Čim prestane potpora za dojenje, one ga prestaju dojiti i djeca počinju umirati. Jer i ako su živjela u nehigijenskim prilikama, majčino mlijeko ih je od bolesti branilo. Kako je pomor od bolesti probavnih organa pao, tako je i taj broj utjecao, da se je pomor po zanimanju roditelja smanjio. Ali i pokraj uvođenja zakona o osiguranju radnika na snagu, još uvijek je pomor od bolesti probavnih organa velik i iznosi peti do šesti dio sve umrle djece. Potrebne su bile ustanove, koje će propagirati pravilnu ishranu.

Pomor dojenčadi po mjesecima starosti 1927.

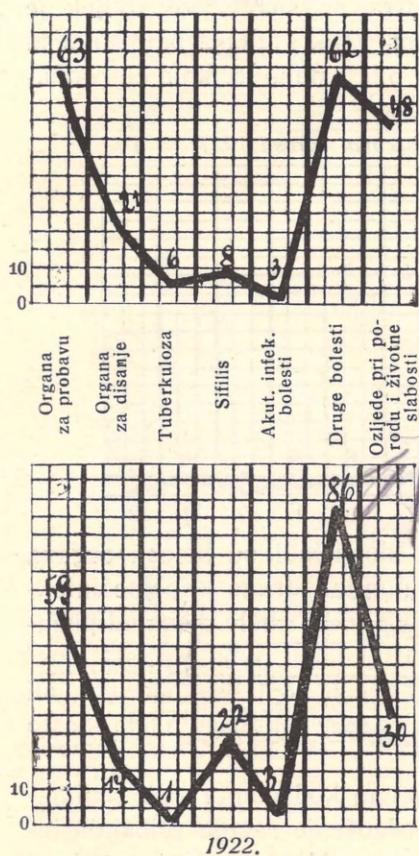
Na drugom mjestu je pomor dojenčadi od bolesti organa za disanje. Tu sam metnuo pneumoniju i druge gripalne infekcije pluća. Već u prvim danima iza poroda obole djece od pneumonije. Pri radanju udahnu često tekućinu, koja je čista i nečista. Ako je tekućina bila čista, djece se lakše oporave, ali ako je nečista t. j. sadržavala razne bakterije, onda često podlegnu.

Loši stanovi, koje sam spomenuo kod pomora po zanimanju roditelja, najviše utječu na prenošenje raznih gripalnih infekcija na novorođenčad i dojenčad. Mala hunjavica jednog člana u obitelji, koji dolazi u dodir sa dojenčadom, može biti sudbonosna za novorođenče. Kod njih se infekcija brzo širi na bronhije i pluća, te u kratkom vremenu umiru od pneumonije. Osim toga stroga zima u barakama i u lošim stanovima pokupi

svake godine velike žrtve. Majke boje se kupati dojenčad i prođe 15 do mjesec dana, a da ga ne okupaju, pa ako ih još k tome majka ne doji, otpornost protiv gripalnih infekcija im pada.

Pomor od oles.i organa za disanje od 1921.—1927. nestalan je, jednom pada, a drugi put opet se diže, ali konačno ipak je smanjen. Roditelji više traže liječničku pomoć, ali nijesu poduzete dovoljne mjere, jer je pomor još uvijek razmjerno velik.

*Pomor dojenčadi po bolestima
1921.*

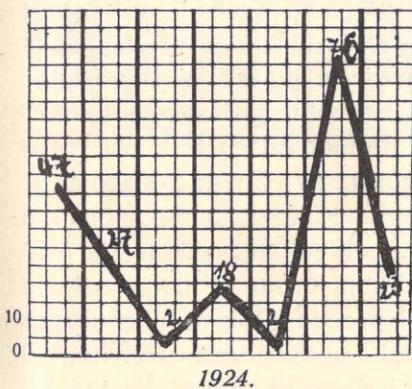
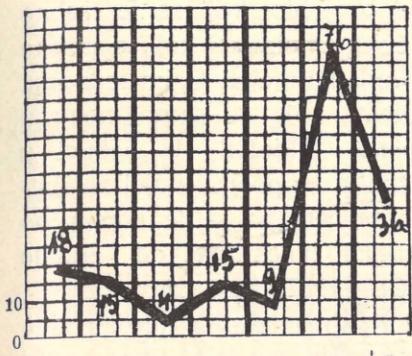
je dijagnoza postavljena krivo i da je dojenče umrlo od tuberkuloze pluća a dijagnoza glasi na koje drugo obolenje pluća. Propaganda i posjet sestre dispanzera za tuberkulozne utječu, da se pomor od tuberkuloze smanji.

Tuerkuloza je najopasnija bolest za dojenčad, jer infekcija dojenčeta do šestog mjeseca sa tuberkuloznim bacilima znači ne samo bolest nego u većini slučajeva i smrt. Malen je broj i one djece, koja se inficiraju iza šestog mjeseca, koja ozdrave. Kako još nemamo sigurnog lijeka protiv tuberkuloze, ostaje jedino sigurno sredstvo u borbi protiv nje profilaksa i socijalne mjere. Razumljivo je da umire najviše dojenčadi onih roditelja, gdje je izolacija od bolesne majke ili oca nemoguća. Profilaktično imuniziranje nije sigurno, te nije ni upotrebljavanio kod dojenčadi.

Pomor dojenčadi od tuberkuloze od godine 1921.—1926. se povećaje, samo u godini 1927. nema ni jednog slučaja smrti. To držim da je slučaj, jer nijesu poduzete kakve opsežne socijalne mjere, koje bi to spriječile, nego vjerojatnije je, da

Sifilis je najviše uzrok smrti mrtvorodene a osobito nezakonite djece u Osijeku. Sifilis je uopće kod radnika dosta raširen, koji, premda imaju mogućnost da se besplatno liječe, to ne čine. Mnogi se ne liječe iz neobaviještenosti ili liječili su se neko vrijeme pa su prestali ili doselili se iz kojega drugoga mjes.a. Da se majke liječe temeljito iza prvoga mrtvoga djeteta, kako imaju mogućnost, to bi druga djeca, koja se rode,

*Pomor dojenčadi po bolestima
1923.*

ostala zdrava. Ali mnogima je i draga da nemaju djece ili ako nekoliko imaju, da ih više ne bude. I ako se je vodila propaganda sa strane dispanzera za venerične bolesti, nije se pomor od sifilisa od godine 1921. —1927. smanjio, nego se je bio povećao, a onda opet došao na istu veličinu. Osjećala se je potreba drugih ustanova, koje će svu pažnju obratiti majci.

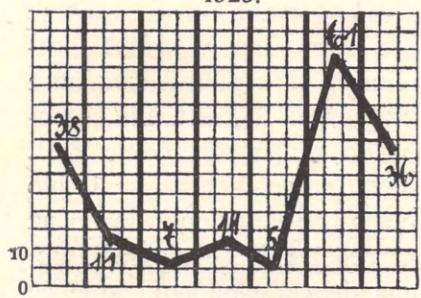
Aku. ne infekcione bolesti nisu imale mnogo žrtava, radi toga što se te bolesti pojavljuju češće kod male djece nego kod dojenčadi. Najčešće su žrtve od velikoga kašla, ospica i difterije. Veliki kašalj oslabi dojenče, te ako je još umjetno hranjeno i uslijed kašla mnogo povraća, to mu otporna snaga padne, lakše oboli od kakve komplikacije, najčešće od upale pluća. Ospice oslabi također otpornos: tijela i dijete lako oboli od

drugih bolesti, a ako se inficira tuberkulozom, sigurna je smrt. Difterija je u toliko opasna, što je mnogi ne raspoznaju, jer se često javlja samo u nosu i uopće ju se ne liječi. Radi toga je važno i potrebno profilaktično imuniziranje dojenčadi proti dif-

terije. Druge akutne infekcijozne bolesti na pr. menigitis epidemica i škrlet su vrlo rijetki.

Osim navedenih bolesti sve ostale bolesti sačinjavaju rubriku »druge bolesti«. Radnici i druge profesije, koji imaju liječnika na raspolaganju od svoje organizacije mogli su liječiti svoju djecu ambulatorno ili kod kuće. Ali kako sam već naveo, da je stan i materijalno stanje kod mnogih loše, to se veliki broj djece nije mogao spasiti, što se nije moglo ambulatorno a

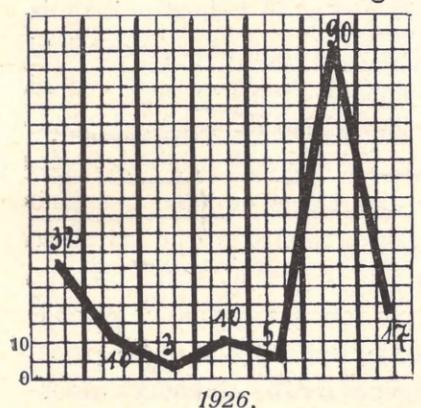
*Pomor dojenčadi po bolestima
1925.*

ni u stanu izliječiti, nego je veliki broj bio, koji se je trebao liječiti u bolnici i koji je trebao specijalnu njegu. Osim toga ima bolesti, koje se samo mogu u bolnici izliječiti. U bolnici u Osijeku ne postoji odjel za dječje bolesti, pa se je pomor po drugim bolestima od godine 1921.—1927. povećao.

Kako se iz svih rubrika vidi, mogao bi se izlučiti stanoviti broj djece, koji bi se u dobro uređenom dječjem odjelu mogao spasiti, a u nehigijenskim prilikama kod kuće i radi slabe njege je umrlo. Potreba odjela za dječje bolesti ili samostalne dječje bolnice je sasma jasna.

Pomor od ozljeda pri porodu i t. zv. životne slabosti je velik. Kako sam spomenuo u pomoru po mjesecima starosti, velikom broju je uzrok ozljeda pri porodu. Dok se nije poznavalo antiseptična sredstva u

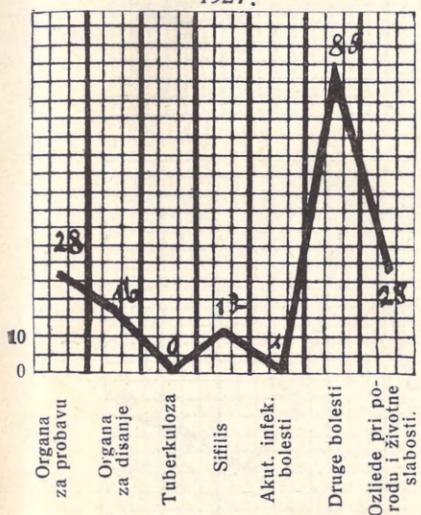
rodilištima, pomor je bio i majki i djece iza poroda velik. Ali danas dobro uređeno rodilište ili ginekološko-porodišni odjel bolnice čine veliku garanciju, da će porod biti sretno svršen i da će se sve upotrebiti, da dijete ostane neozljedeno i zdravo, a osobito ako je slabo razvijeno i prerano rođeno. Po reba

jednog takovoga odjela je velika. Osim toga su potrebne i druge mjere, koje ću na drugom mjestu spomenuti, jer je pomor od ozljeda i životne slabosti konstantno velik, šta više u nekim se godinama i povećao.

Pomor dojenčadi po kalendarskim mjesecima.

Dojenče je tako osjetljivo, da na njega djeluju klimatske promjene i što su one brže i intenzivnije, to je pomor veći. Osobito je dojenče osjetljivo za klimatske promjene, ako ga majka ne doji. Ta dojenčad umiru zimi i ljeti više nego dojenčad koju majke doje. Osim toga pridružuje se i sve druge loše strane stana, jer ako je stan, baraka ili inače mračan ili vlažan, pomor je veći. Pomor razdijeljen po kalendarskim mjesecima je

*Pomor dojenčadi po bolestima
1927.*

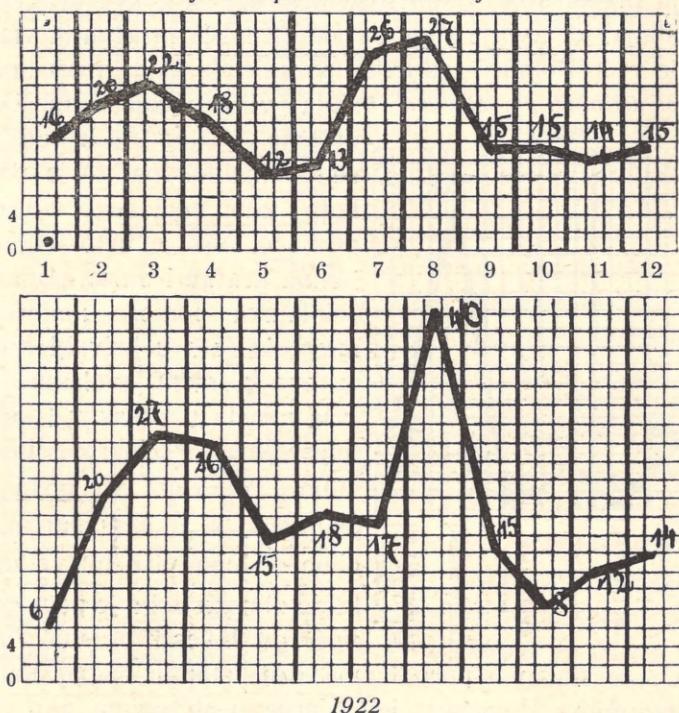
slika svih utjecaja u mjesecima dotične godine. Ako je ljetno vruće i zima hladna, to je pomor ljeti i zimi veći nego u jesen i proljeće. Ako je ljetno umjereno i zima kratka i blaga, pomor se približava pomoru umjerenijih mjeseci. Zato u krivulji dosežu gotovo u svim godinama najviša mesta u zimskim i ljetnim mjesecima. Prelazi iz ljeta u zimu i obratno su postepeni, osim ako je u dotičnim mjesecima rođeno više mrtve djece.

U zimsko doba je pomor najveći od bolesti organa za disanje. On je stalni u porodicama, koje stanuju u barakama i lošim stanovima. Povećava je i u drugim obiteljima, ako vlada gripa i da li je ona lakše ili teže naravi. Djeca su najviše u stanu, bliski dodir u obitelji je stalni i mogućnost infekcije je veća. I akutne infekcione bolesti i tuberkuloza zahvati više dojenčadi zimi radi stalnog dodira djece u stanu. I bolesti probavnih organa često nastupaju zimi kao pratioci gripe i drugih infekcija.

Pomor raste u januaru do marta, a onda pada do maja i počne rasti u junu i dosegne kulminaciju u julu i avgustu. rijetko kada da je kulminacija u junu ili oktobru. Ako su kišoviti godine, to pomor u julu i avgustu ne dosegne veliki broj. Mjeseci juli i avgust znače za svako dojenče, koje majka ne doji, veliku opasnost. Mlijeko se od velike vrućine kvari, a i sama vrućina štetno djeluje osobito na novorođenu djecu, koja su u barakama ili mansardama. U septembru krivulja opet pada i polako se diže prema decembru.

Što je dojenče siromašnijih roditelja, to je veći klimatski utjecaj na njega. Nije bilo nikakovih ustanova, koje bi davale siromašnim majkama mlijeko za djecu, koju ne doje, niti usta-

Pomor dojenčadi po kalendarskim mjesecima 1921.

nova koje bi se bavile profilaksom, propagandom higijene djece i pravilne ishrane. Njihovo osnivanje jedva je dočekano.

Porebno je da nekoliko riječi rečem o terenu i klimi, koju ima Osijek. Osijek se prostire u ravničari kraj rijeke Drave u blizini močvara. Opskrba sa vodom je loša. Velika množina

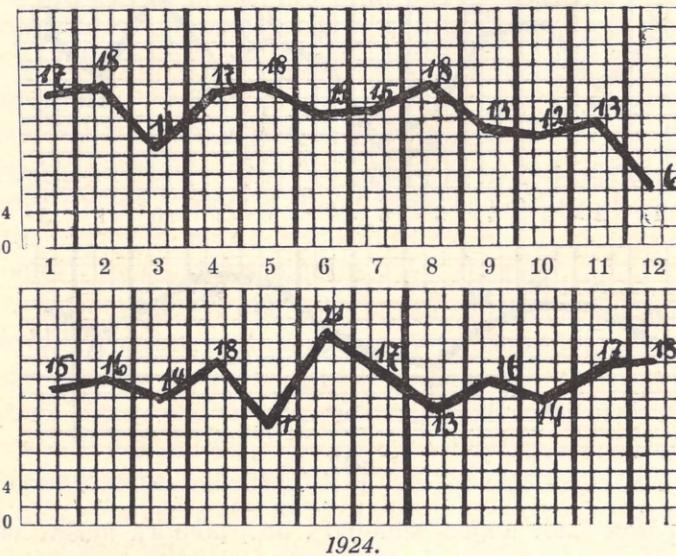
svijeta piće nepročišćenu dravsku vodu i iz bunareva, koji su često zanečišćeni vodom iz zahoda, a vodovod crpi vodu iz Drave i nepročišćenu je tjera u cijevi. Grad je razbacan i ima široke, a nekoje uske ulice sa niskim kućama, malo drveća uopće i malo parkova. Kuće su građene u sklopu, a zadnje vrijeme grade se i posebno kao vile. Kanalizacija je nedovoljna.

Klima Osijeka je ovisna o njegovom položaju u kotlini sa naglim prelazima od toplije na hladniju temperaturu i obratno. Mnogi doseljenici ne mogu je podnositi, a kod djece je karakteristično, da dugo vremena imaju anginu koja im slabiti organizam, a na koju teško utječe razni medikamenti. Mnoga djeca ne mogu se uopće da priviknu na tu klimu.

Pomor dojenčadi po spolu i zakonitosti.

Nakon svjetskog rata opažen je veliki nerazmjer muških i ženskih. U nekim državama je i prije rata prevladavao broj ženskih, ali u nekim ne pa i u našoj državi bilo je u pojedinim

Pomor dojenčadi po kalendarskim mjesecima 1923.

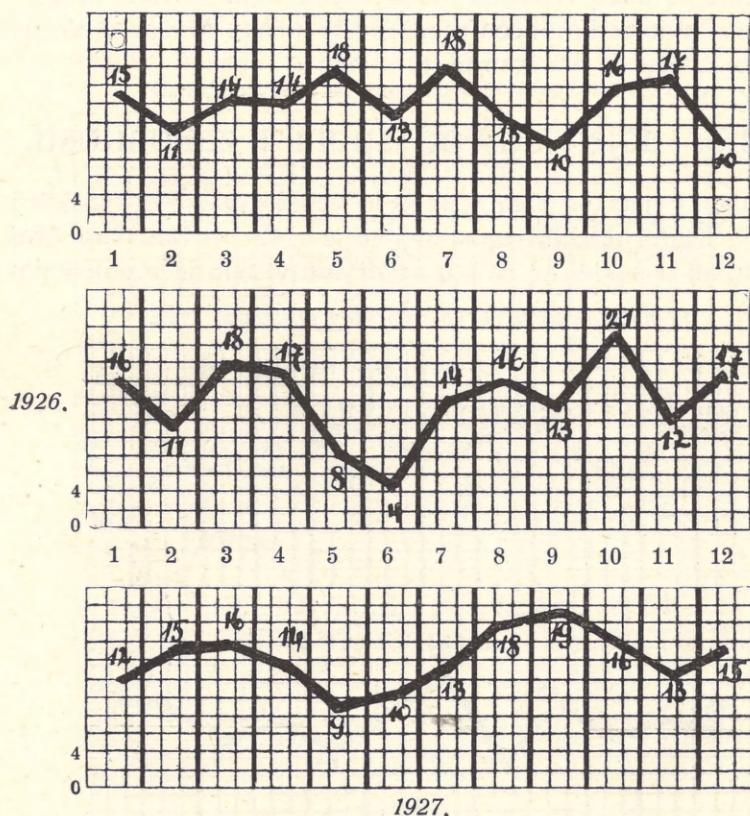

pokrajinama više muških nego ženskih. Iza svjetskog rata u svim državama, koje su ratovale, znatno je umanjen broj muš-

kih, a muške se treba za rad, a i za vojsku. U Osijeku je i 1921. godine bilo više muških, jer se je doselilo mnogo radnika. Kvalitet pojedinih regruta je mnogo slabiji kod nas sada nego prije rata.

Već je dulje vremena poznato, da se rađa više muške djece, a da i umire više muške nego ženske. Tom činjenicom mora se računati. Ali taj omjer nije u svim godinama jednak i ako broj poroda tako jako ne varira. To znači, da bi se smanjenjem

Pomor dojenčadi po kalendarskim mjesecima 1925.

pomora dojenčadi uopće, smanjio i broj pomora muške dojenčadi a time država dobiva više muškaraca i gdje je opća obvezatna vojna služba, bilo bi i više vojnika. Kakva bude zaštita djece, takva će biti i kvaliteta pojedinog regruta.

Omjer između pomora muške i ženske dojenčadi bio je u godini 1921.—1927. nestalan. Nije bilo nikakovih socijalnih ustanova, koje bi bile u stanju znatno smanjiti pomor dojenčadi, pa se ne vidi iz tabele ni stalno opadanje pomora muške dojenčadi.

Razdioba pomora dojenčadi na zakonitu i nezakonitu osobito je važno za naše prilike. U našoj državi ima pokrajina na pr. Slovenija, gdje su i nezakonita dojenčad zaštićena gotovo kao i zakonita i imati nezakonito dijete, ne znači za majku nikakvo ruglo i društveno izbjegavanje. U Srbiji na pr. ne štiti se majči nezakonita djeteta i ne može se oca progoniti radi alimenata za dijete. U Bosni i Hercegovini su majke izvrgnute najvećem ruglu ako imaju nezakonito dijete. Ni u Osijeku nijesu zaštićene majke sa nezakonitom djecom, osobito ako je otac bio radnik iz koje strane države, majka je ostala sa djetetom bez ikakove pomoći.

Odnos pomora zakonite i nezakonite djece ovisi o porodu zakonite i nezakonite djece i faktorima, koji različito utječu na uzrok smrti zakonitog i nezakonitog djeteta. Da nam bude jasna slika toga pomora, važno je znati, koji slojevi društva imaju najviše nezakonite djece, a potrebno je i raščlaniti sam pomor nezakonite djece i tad će nam biti lakše naći mјere za suzbijanje toga pomora.

Nezakonita djeca dijele se na 4 grupe. Prvu grupu čine nezakonita djeca onih roditelja, koji naskoro iza poroda stupe u zakoniti odnos i time je dijete zaštićeno, te ta djeca nijesu potrebna zaštite u smislu nezakonite djece. Drugu grupu čine nezakonita djeca, čiji roditelji žive u zajednici, može ih biti i više u jednoj obitelji i otac se brine za svu djecu. Tih ima priličan broj u Osijeku, ali i oni nijesu potrebnii zaštite osim poticaja, da roditelji stupe u zakonito stanje. Treću grupu čine nezakonita djeca, čiji se otac sudbenom odlukom mora brinuti za dijete t. j. daje novčanu potporu za izdržavanje djeteta. Ta djeca su smještena u familiji, ali je nadzor nad njima premalen, te ona češće umiru. Četvrtu grupu čine nezakonita djeca siromašnih radnika, služavki i nadničara. Ta djeca su najviše ugrožena i ako nemaju zaštite, naskoro iza poroda umiru. U Osijeku najviše ima nezakonite djece kod radnica, služavki, zatim obrtnika, a najmanji broj imaju činovnice.

Zakonito dijete je zaštićeno socijalnim i kulturnim stanjem svojih roditelja i na njih utječu razni faktori kako sam već spomenuo. Njihov je pomor manji kako je čitav pomor dojenčadi postao manji. Pomor nezakonite djece je konstantan, a katkada se je i povećao, što znači, da je uopće pomor smanjen kod zakonite djece, a onaj veliki dio četvrte grupe nezakonite djece je nepromijenjen t. j. koliko ih se rodi toliko i umre.

Navodim jednu statisitku koliko u Njemačkoj kod pomora otpada kod zakonite i kod nezakonite dojenčadi na 100 živorodenih. Iz ove se tabele vidi, da pomoru zakonite i nezakonite dojenčadi pada i da su sa poduzetim mjerama za 20 godina postignuti lijepi rezultati. To mi daje nadu, da će predložene mjere i u nas svesti pomor nezakonite dojenčadi na minimum.

U Njemačkoj na 100 živorodenih otpada pomor dojenčadi:			
Godine	kod zakonite	kod nezakonite	uopće
1905	19·4	32·6	20·5
1906	17·5	29·4	18·5
1907	16·6	28·0	17·6
1908	16·8	28·5	17·8
1909	16·0	26·8	17·0
1910	15·2	25·7	16·2
1911	18·2	29·9	19·2
1912	13·9	23·2	14·5
1913	14·2	23·7	15·1
1914	15·4	25·3	16·4
1915	13·9	22·1	14·8
1916	13·1	21·2	14·0
1917	13·6	25·0	14·9
1918	14·4	25·3	15·8
1919	13·0	26·0	14·5
1920	11·9	23·0	13·1
1921	12·2	23·5	13·4
1922	11·7	23·6	13·0
1923	12·0	23·6	13·2
1924			10·8

Izdanje državnog statističkog ureda

Pomor male djece po zanimanju roditelja.

Sve što sam rekao kod pomora dojenčadi po zanimanju roditelja, da utječe na zdravlje dojenčeta, još se povećava taj utjecaj kod male djece. Nehigijenski stanovi radnika i obrtnika, slabo ekonomsko stanje, neprosvijećenost roditelja, zaposlenost majke izvan kuće loše utječu na zdravlja male djece. Kad su bila dojenčad, majke su dobivale neku potporu, dojile su ga i smatrale su da je potrebno više paziti na dojenče, a to sve pre-

staje u drugoj godini života. Štetni utjecaji se još više osjećaju, ako nije dojeno dijete. Rahitično i inače slabo hranjeno malo dijete zgodno je tlo za sve bolesti.

Dok je dojenče bilo u postelji i nije se moglo micati, postojala je manja opasnost za njegovo zdravlje. Čim je počelo pužati ili hodati ono nađe na izvor bolesti i raznih nepogoda i nije čudo da se najviše nesreća događa baš u doba od 2—6 godine.

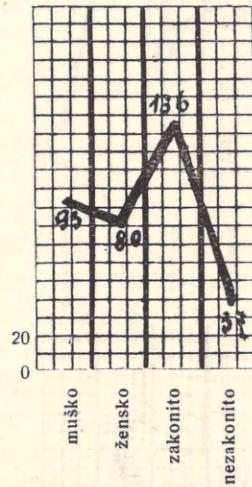
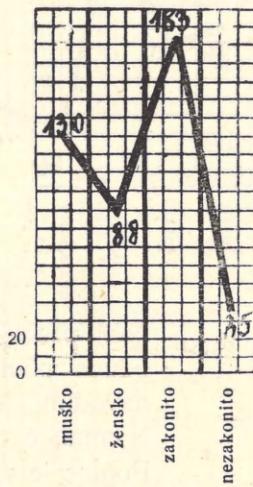
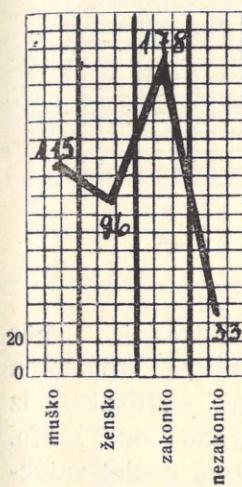
Ono radničko dijete što je preživjelo prvu godinu života, pretrpilo je mnogo čega, a u drugoj godini nadolazi još drugo dijete i mati više nemože posvetiti njemu dovoljnu brigu. Što je više djece u obitelji i kako jedno drugo potiskava, to majka više ne osjeća toliko ljubavi prema toj svoj dijeci, katkada im nezna ni imena svima od prevelike zaokupljenosti. Kao što su dojenčad umirala kod radnika najviše to umiru i mala djeca. Iza njih dolaze obrtnici, činovnici, a kod ratara, bez zanimanja, trgovaca i slobodne profesije malo umiru.

Pomor dojenčadi po spolu i zakonitosti.

1921.

1922.

1923.

Malo dijete treba dobru hranu, zraka i sunca, a to radnici i obrtnici nijesu im pribavljivali. Loši stanovi, zaposlenost oca i majke izvan kuće i u kući ne dozvoljava im dovoljnu njegu, a više puta niti sami neće da se bave sa svojom djecom. Muževi se često odovajaju pijanstvu, a materi su prepustena sva djeca. Imućniji imaju manje djece, posvećuju im više pažnje, vode ih na zrak i sunce i zato je pomor manji.

Pomor male djece od god. 1921.—1927. je prilično konstan-tan. Neke godine je malo veći a druge opet malo manji. Ustanova, koje su se bavile zaštitom male djece, bilo je malo, a niti su one bile uređene kako treba. Ustanove za radničku i obrt-ničku djecu čeka velika zadaća.

Pomor male djece po godinama starosti.

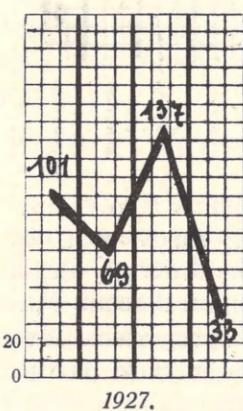
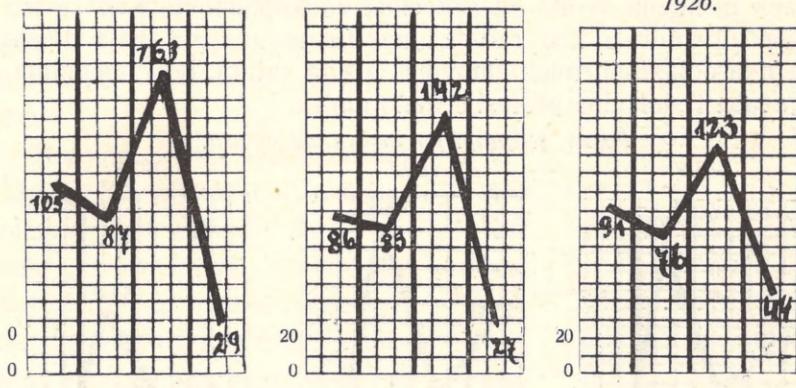
Kako je pomor dojenčadi u prvom mjesecu najveći, tako je kod male djece pomor najveći u drugoj godini. Da se dobije

Pomor dojenčadi po spolu i zakonitosti.

1924

1925

1926.

bolji pregled kakav je uopće odnos pomora po godinama navodim jednu statistiku iz Njemačke citiranu od Hoffa. Pomor je u prvoj godini najveći i postepeno pada. Kako se pomor različito smanjuje vidi se u godinama prije i poslije rata. Iza rata su u Njemačkoj nastale gospodarske poteškoće, ali je zaštita povećana. Učinak se vidi najbolje kod pomora u

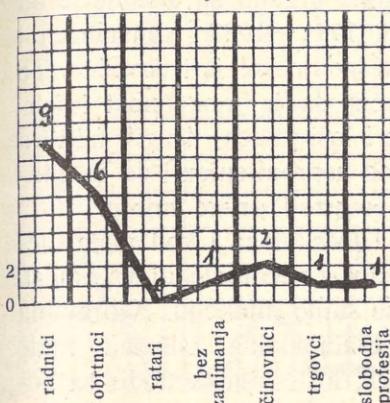
drugome godištu. Inače je odnos između pojedinih godišta prilično konstantan.

Mortalitet sam izračunao na 34.000 stanovnika u svih sedam godina od 1921.—1927. radi lakšeg računanja, a uzeo sam poprečni broj, jer i onako se dobije dobar pregled pomora male djece po godištima u pojedinim godinama.

Pomor male djece po bolestima.

Pomor male djece je razdijeljen na isti način kao kod dojenčadi, osim što otpada pomor od ozljeda pri porodu. Dijete je u toj dobi izvrgnuto bolestima, koje njegova okolica ima, a

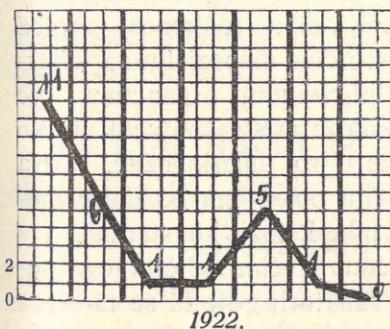
Pomor male djece po zanimanju roditelja 1921.

po svom nagonu, da se što više kreće, dolaze još razne ozljede pokraj infekcija što ih po prasini i nečistoći dijete dobije. I ako te ozljede kao na pr. da se ofuri sa topлом vodom zaslužuju posebnu rubriku, radi ograničenosti prostora, izostavio sam je i stavio sve pod »druge bolesti«.

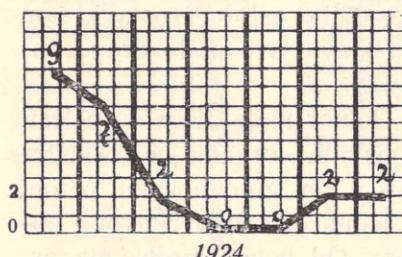
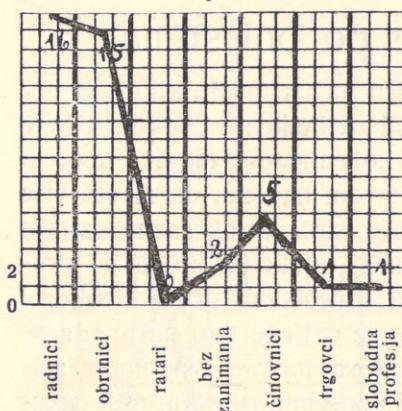
Pomor male djece od bolesti probavnih organa je također velik i čini gotovo jednu petinu do jednu četvrtinu čitavoga pomora. Od bolesti probavnih organa najviše umiru u drugom godištu, jer neracionalna i nepravilna ishrana u prvoj godini oslabi dijete toliko, te mu se pridruži rahitis i u ljetno doba od infekcijoznih katara najviše su umirala. Ipak je pomor od bolesti probavnih organa od g. 1921.—1927. postepeno pao, sa

mo što je godine 1923. bio veći. Ako roditelji paze, da dijete u ljetu i jeseni ne jede nečista voća, pomor je od bolesti probavnih organa manji. Muhe, koje se kupe oko siromašnih stanova i nesmetano skaču po hrani, prenose zaraze.

Pomor male djece od bolesti organa za disanje je velik i čini jednu četvrtinu do jednu trećinu čitavoga pomora od svih bolesti. Djeca umiru od upale pluća osobito u drugoj godini. Rahitična, slabo hranjena, slabo odjevena i bosa djeca izvrgnuta

Pomor male djece po zanimanju roditelja 1923.

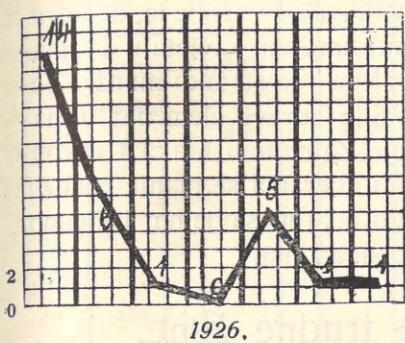
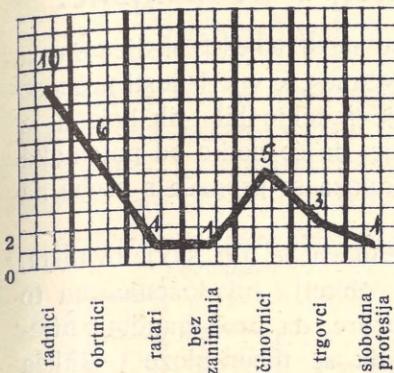

1924.

kod male djece, koje slabe otpornost i čine dispoziciju za tuberkulozu ili pogoršavaju proces u inficiranom organizmu, sve skupa se sumira i pomor od tuberkuloze je strašno velik. I ako su odrasli pregledavani u dispanzeru za tuberkulozne, sestra pravila posjet i upućivala na izolaciju bolesnoga od djece, pomor je od 1921.—1927. godine od tuberkuloze konstantan, a u nekim godinama je i veći, te čini jednu trećinu od čitavoga pomora. Ne postoji niti bolnica, a ni sanatorij gdje bi se ta djeca mogla izolirati ili liječiti. Nema ni za odrasle nikakva sanatorijska u blizini. Postoji samo u bolnici odjel za tuberkulozne kao dio odjela za infekcione bolesti.

Sifilis ima svoje žrtve u prvoj godini, a samo dvoje je djece umrlo u početku drugoga godišta u raznim godinama 1921.—1927.

Akutne infekcijozne bolesti šire se dodirom djece kod kuće, u posjetima i u zabavilištima. Najčešće su ospice, veliki kašalj, difterija i škrlet. Pomor je pričinio jednak od god. 1921.—1927., samo je 1923. bio mnogo veći, a 1927. je spao na jedan slučaj. Pomor bi bio još manji, da narod i sad ne sakriva obojenje, jer ne će da mu se dijete otpremi u bolnicu, pa ne poziva liječnika uopće. Uspješno profilaktično imuniziranje proti difteriji, škrletu i drugih infekcijoznih bolesti smanjit će poboljševanje od tih bolesti.

Pomor male djece od drugih bolesti je velik, jer nema odjela u bolnici za djecu. Pomor je god. 1921.—1924. bio stalno jednak, a od 1925.—1927. je povećan. Jedan dio djece primljen je u bolnici iz drugih krajeva, ali to je preveliki broj, da bi ga trebalo posebno naznačiti. Stanbene prilike, a i narav bolesti tražila je, da se

dijete liječi u bolnici, a budući da je nema, to se pomor od raznih bolesti povećao.

Na koji način se može smanjiti pomor dojenčadi i male djece i kako bi se mogao narod brojčano povećati.

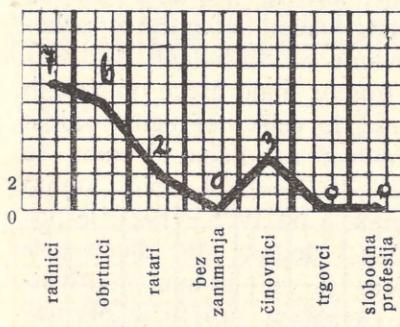
Upoznali smo se sa faktorima, koji utječu na pomor dojenčadi i male djece i sad ću ukratko navesti mjerne s kojima se taj pomor ima smanjiti. Otklanjati uzroke, koji povećavaju pomor djece i propagirati da svaka obitelj, koja može uzdržavati djecu, ima više djece. Onim roditeljima, koji imaju više djece, treba i država i društvo pomoći. Zaštita treba da obuhvati obitelj, maj-

ku i dijete i predohrana treba da počinje prije nego je dvoje stupilo u brak i da traje dok njihova djeca odrastu.

Savjetovališta za obitelj i neoženjene.

Utvrđeno je medicinski, da se neke bolesti nasleđuju, a druge bliskim dodirom prenose. Živčane i krvne bolesti prenose se na potomstvo, te ako je u obje familije bilo tih bolesti iz kojih se ženi i udaje, vjerojatnost je, da će netko od potomaka od te bolesti biti opterećen. Tuberkuloza se prenaša s osobe na osobu a isto tako i sifilis.

Pomor male djece po zanimanju roditelja 1927.

Zadaća je tih savjetovališta, da obitelj i mladoženje na to upozore, da propagandom utječu da se tuberkuloze i sifilisa čuvaju, a još važnije je, da zdravim i imućnim savjetuju da imaju djece i da se tako množi i pobijede zdravi elemenat u narodu. Zabranom braka i zakonskim mjerama se manje postiže, nego dobrim savjetom i lijepom propagandom.

Savjetovalište za trudne žene.

Kako smo vidjeli, da je pomor u prvom mjesecu starosti najveći kod dojenčadi, to nam nalaže, da poduzmemo mjere, koje će omogućiti majci da se liječi od sifilisa ako je bolesna i to najkasnije do trećega mjeseca trudnoće. Tada će se broj mrtvorodene djece smanjiti. Trudnim ženama, koje ekonomski slabo stoje, omogućiti da pred porod na dva mjeseca imaju opskrbu i stan. Ako se očekuje nenormalan porod radi promjena na zdjelici, smjestiti ih u rodilište. Ako nije žena udatá, preuzeti je u pravnu zaštitu, pobrinuti se, da još prije poroda otac dijeteta skrbi za majku i ako bude dijete živo, da se i za njega brine. Siromašne majke trebale bi da dobiju besplatno bábicu kod poroda, lijekove, otpremu za dijete i još neku novčanu potporu. Ako je koja siromašna majka bolesna na poro-

đajnim organima, omogućiti joj, da se liječi besplatno. Savjetovati svima zdravim majkama da doje svoju djecu.

Savjetovalište za majke sa zdravom dojenčadi i malom djecom.

Predohrana se može najbolje provoditi kod dojenčadi i male djece i ima najbolji uspjeh. Savjetovati majkama, kako će kupati, hraniti i higijenski držati dijete, pobijati razne predrasude, pomoći ekonomski i pravno zaštитiti dojenčad i malu djecu.

Na 1000 umrle djece otpada po godinama:

4-5	5·1		
3-4	7·9	6	
2-3	10·8	7	
1-2	29·5	12·6	
do 1 godine	151	30·6	
		20·2	
1913.	131		
1920.			
1921.	134		

Savjetovalište je škola za majku, ona se izjada liječniku, čuje primjedbe liječnika drugim majkama, viđi lijepu i zdravu dojenčad i malu diecu i nastoji, da i njezino bude zdravo i lijepo. Dojenčad se nauči kupati i osjeća njegovo tijelo dobro djelovanje vode, postaje mu to potreba kad naraste i tako se higijena praktički uči i stvaraju se novi pobornici njezini.

Savjetovalište proučava uvjete pod kojima živu dojenčad i mala djeca, vodi nadzor nad svom zakonitom i nezakonitom djecom. Sestre poučavaju majke praktički u savjetovalištu i kod njihove kuće, posreduju da bude zaštita zdravstvena, ekonomска i pravna potpuna.

Ambulante za bolesnu djecu.

Osim liječenja djece i upućivanja u savjetovalište za zdravu djecu, treba da se u ambulanti koncentriše sav rad za pošiljanje djece na oporavak, na more i u gore. Potrebno je omogućiti siromašnim majkama da se i njihova djeca mogu liječiti u sanatorijima, osobito tuberkuloznim.

Pravna zaštita.

Pravna zaštita djece u pojedinim pokrajinama je različita i za nezaštitno dijete nedovoljna. Individualna pravna zaštita ima se zamjeniti zvaničnom i skupnom pravnom zaštitom.

Pomor male djece u gradu Osijeku.

Od 1921. — 1927. godine		
Godina starosti	Svega umrlo	Prosječni mortalitet na 1000 stanovnika
2	107	0·448
3	23	0·138
4	19	0·078
5	14	0·058
6	6	0·024

a osobito kod četvrte, jer su baš ta nezakonita djeca najviše umirala i povećala pomor dojenčadi. Zvanično tutorstvo ima da vodi pravnik u vezi sa liječnikom i sestrama.

Rodilišta.

Loši i nehigijenski stanovi i slabo ekonomsko stanje je krivo, da majke iza poroda obole i mnoge umru ili njihova djeca. Rodilišta uopće imaju vrlo malo u našoj državi, a njihova je potreba velika. I u Osijeku bi se trebalo otvoriti rodilište sa ginekološkim odjelom i tada bi se pomor od ozljeda pri porodu vrlo smanjio. I ekonomski dobro stajeće žene radije bi rodile u rodilištu nego u stanu, jer im je uvijek pomoći osigurana. Mogu se osnovati i privatni domovi za siromašne i trudne žene, gdje će one provoditi vrijeme prije i poslije poroda i u njima opskrbu naći. Tu može privatna inicijativa mnogo učiniti.

Babice.

Katkad sam se osvijedočio, da je znanje dječje higijene u babica vrlo maleno i da prave gorje pogreške, nego sam narod.

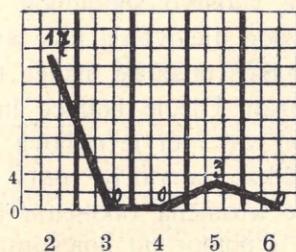
Šta više, u nekim slučajevima uvjerio sam se, da je majci njezin zdrav razum nalagao drugačije da postupa nego što je babica htjela, ali ona joj nije dopustila. Kako god bi trebalo omogućiti da i siromašne žene dobiju babicu, još veća je potreba, da se od babica traži veća prednaobrazba, dulje vrijeme školovanja i temeljitije poznavanje dječje higijene. To naročito treba tražiti od onih babica, koje su na selu same bez liječnika.

Domovi za dojenčad.

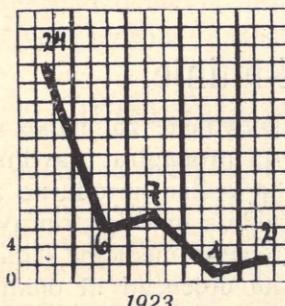
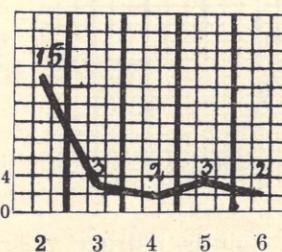
Veliki pomor novorođenčadi osobito nezakonite, mogao bi se smanjiti pravovremenim smještanjem u dobro uređene domove. Samo stručno dobro spremjeni liječnici za dječje bolesti i sestre mogu voditi takve domove. Jer ako to nije povjereni stručno spremnom osoblju ti su domovi grobnice za zdravu

Pomor male djece po godinama starosti.

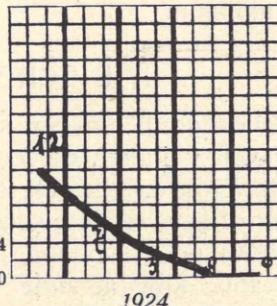
1921.

1922.

1923.

1924.

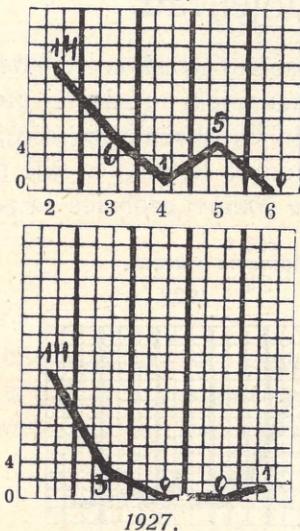
djenčad. Boravak treba da je ograničen na izvjesno vrijeme i onda ih treba smjestiti u kolonije na selo. I tu može mnogo učiniti privatna inicijativa.

Dječje bolnice i sanatoriji.

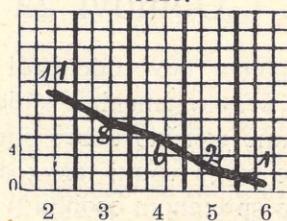
Ima mnogo dječjih bolesti, koje se mogu samo u bolnici dobro liječiti. Ako su liječnici za dječje bolesti, interniste i kirurzi, posvećeni samo djeci i imaju tako dobra iskustva, onda su rezultati odlični. Ne samo liječenje u bolnici, nego i organizacija dopreme djece u bolnicu kao i držanje rezerviranih praznih kreveta za nužne slučajevе smanjuju pomor dojenčadi i

Pomor male djece po godinama starosti,

1925.

1926.

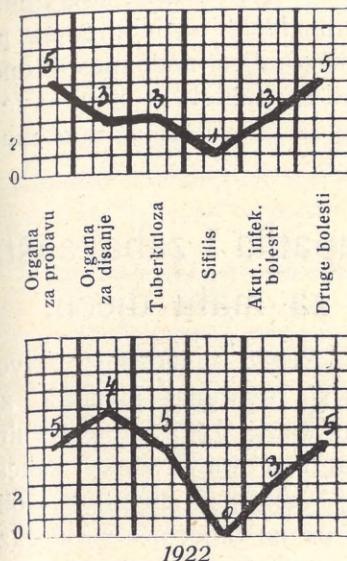
male djece. Predohrana ima stajati u vezi sa liječenjem, dakle vodstvo socijalnog i kurativenog djelovanja ima biti jedna osoba i onda će uspjeh biti osiguran. Dječje bolnice imaju se osnivati, jer je njihova potreba velika. Sanatoriji treba da prime kronična oboljenja kao tu-

berkuluzu, rahiitis i druge bolesti i pomor po bolestima svesti će se na minimum.

Mliječne kuhinje.

Mliječna kuhinja ima uz savjetovalište za majke sa zdravom dojenčadi i malom djecom, da propagira pravilnu i racionalnu ishranu u narodu. Ogoromna većina naroda ne zna pravilno hraniti dojenčad. Mliječna kuhinja ima da pripravlja mješavine mlijeka po principima savremene medicine i da ih daje onim majkama, koje ne doje svoju dojenčad ili onim čija su dojenčad bolesna na probavnim organima. Mlijeko se može izdavati i za malu djecu i siromašnim majkama za hranu, da one svoju djecu doje. Osim toga mora se voditi nadzor nad dojavom i prodajom mlijeka po trgovima i dućanima, da se spriječi obolenje crijeva tuberkulozom od bolesnih krava.

*Pomor male djece po bolestima
1921.*

Kuhinje za malu djecu.

Veliki broj siromašne male djece hrani se isključivo kruhom i mlijekom. Meso, mast i varivo su jako potrebni sastavni dijelovi hrane te djece. Ona se razvijaju, izložena su bolestima, a njihova je otporna snaga slaba. Kuhinje za malu djecu treba osnivati samostalne ili u obdaništima. One imaju da budu škole za ishranu naroda.

Obdaništa za dojenčad.

Siromašne majke prisiljene su raditi u tvornicama i drugim poduzećima. Dojenčad ostavljaju kod kakve starije žene ili kod druge djece. Treba osnovati obdanište za dojenčad u blizini poduzeća, gdje majke mogu dolaziti dojiti, a one koje ne doje, da im dojenčad dobivaju hranu, da ih sestra dobro higijenski drži i da vodi liječnik za dječje bolesti strogi nadzor.

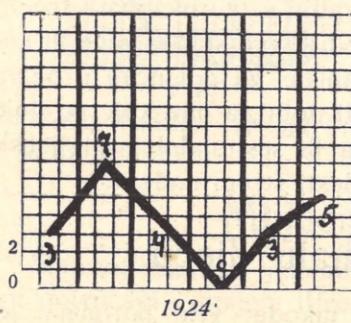
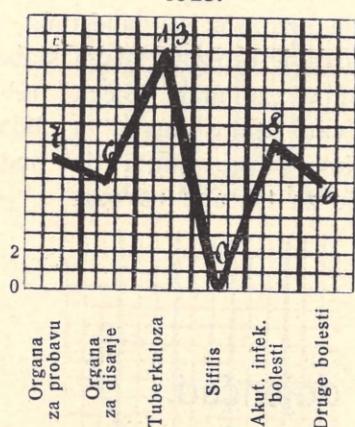
Obdaništa za malu djecu.

Obdaništa za malu djecu su također vrlo potrebna, jer mala djeca osim svog velikog nagona, da se mnogo kreću i lako dobiju ozljede i opekline, potrebuju zraka sunca i dobre hrane. U takvim obdaništima, koja su razdijeljena na obdaništa za drugu i treću godinu i na obdaništa od četvrte do šeste godine, treba da se smjeste sva siromašna djeca.

Ta je podjela važna radi toga, što u obdaništu za drugu i treću godinu treba više sestara i osim toga radi širenja raznih infekcija, koje su češće kod starije djece. Obdaništa za godinu

četvrtu do šestu imaju se udesiti tako, da djeca dobiju osim mnogo zraka, sunca i dobre hrane još i igre i pouke, koje njima odgovaraju. Za ta obdaništa je najzgodniji način uređaja po dr. Montessori-sistemu, koji će radničkoj djeci nadomjestiti ono, što druga djeca u obitelji dobiju, kad se roditelji s njima bave i odgajaju ih. I sestre kao i učiteljice za obdaništa moraju imati potpunu kvalifikaciju za taj rad.

*Pomor male djece po bolestima
1923.*

Kupatila i zabavališta za malu djecu.

Od velike važnosti su zatvorena i otvorena kupatila za malu djecu. Ljeti u otvorenim kupatilima imaju djeca sunca, vode i zraka u dovoljnoj količini, pa im otpornost proti raznih gripalnih infekcija zimi raste. Osim toga kod njeće, koja imaju žlijezde na vratu, postižu se lijepi rezultati. Takva otvorena kupatila smještena na zgodnomu mjestu, gdje ima i nešto šume, bit će od velike koristi za zdravlje male djece. Djeca će se moći kupati i zabavljati. U zatvorenim kupatilima zimi moći će se mala djeca kupati i ne će biti kao do sada da se preko zime uopće ne kupaju.

Dječji domovi.

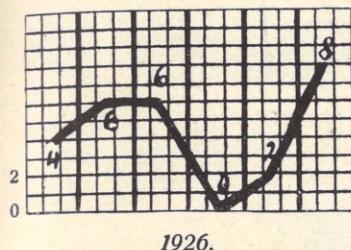
Ako se ne može smjestiti u obitelji djecu bez roditelja, potrebno je osnovati dječje domove i još bolje dječje kolonije. Uzdržavanje tih domova je skupo, ali u većim mjestima su potrebni, jer se često mora radi raznih ekonomskih ili zdravstvenih razloga djecu i iz obitelji u njih na neko vrijeme smjestiti. U

njima dobiju djeca pokraj hrane i stana još i obuku. Privatna inicijativa može mnogo pridonijeti podizanju tih domova.

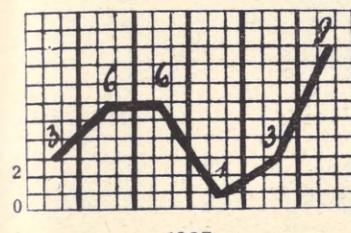
Dječja oporavilišta.

Za gradske djece, koja po zimi malo vide sunca i malo imaju zraka, potrebna su oporavilišta u okolini u šumi. Osobito za onu djecu, koja su preko zime imala kakvu bolest a na jesen imaju da podu u školu, potreban je oporavak, da se ojačaju za rad u zatvorenim prostorijama. Najbolje je, ako se u ta oporavilišta može i ljeti i zimi djecu slati. Takvih oporavilišta treba radi loših klimatskih prilika mnogo.

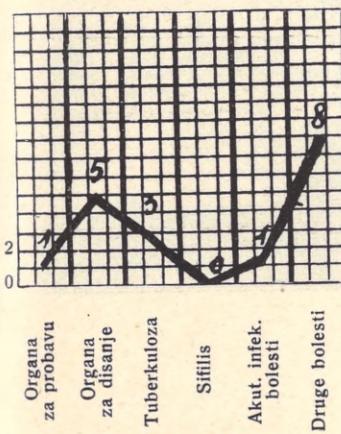
*Pomor male djece po bolestima
1925.*

1926.

1927.

Gradnja stanova.

Kako smo vidjeli kod pomora dojenčadi i male djece igra veliku ulogu zanimanje roditelja, a o tome ovisi kašav stan oni imaju. Mali i nehigijenski građeni stanovi su grobnice za djece, pa bi se moralo intenzivnije graditi kuće i to sa podrumom i izolacijom i propagirati što više gradnju kuća posebno, a ne u sklopu. Prostora ima dosta, pa treba da svaki stan ima dosta zraka i sunca. Dužnost bi bila gradske uprave i privatne inicijative da to pomognu, a države da ih za svoje činovnike sama izgrađuje.

Kulturno-ekonomsko podizanje naroda.

Zajedno sa navedenim mjerama ima se nastojati kulturno i ekonomski podizati narod. Rad je veoma težak. Treba stvarati generacije pobornika higijene i općeg napretka u narodu i rad prilagođivati prilikama i vremenu i nakon duljeg vremena vidjet će se rezultati, kad će nam narod biti zdrav, kulturno i ekonomski jak. Tko god je radio na tom polju, bit će mu mirna svijest, da je nešto dobroga predao slijedećoj generaciji u amanet.

SVEUČILIŠTE
JOSIPA JURJA STROSSMAYERA
U OSIJEKU
GRADSKA I SVEUČILIŠNA
KNJIŽNICA OSIJEK

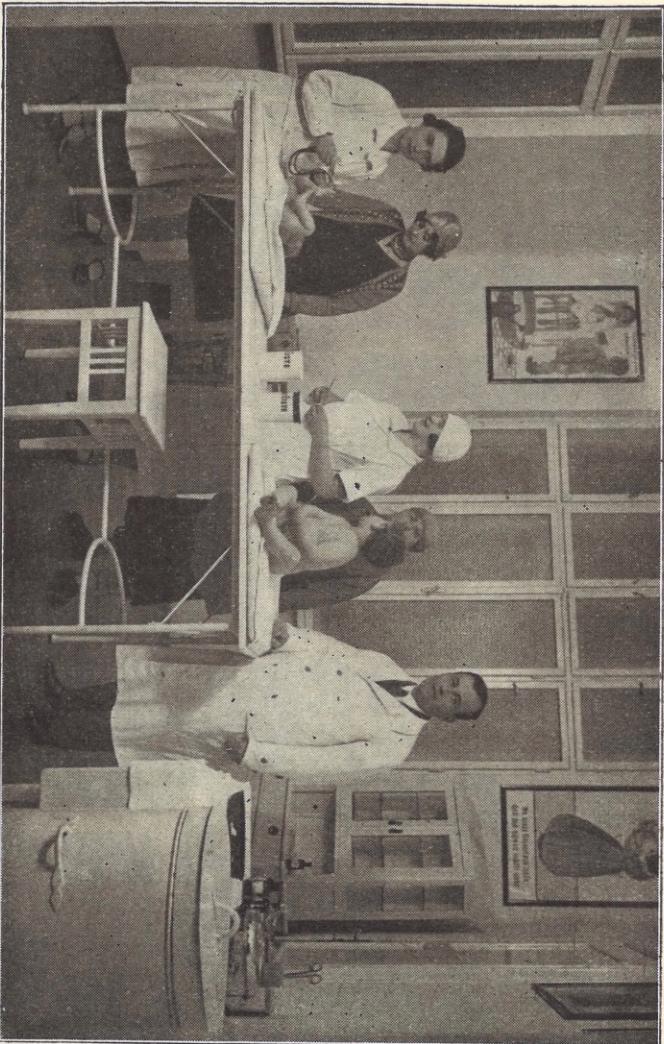
1

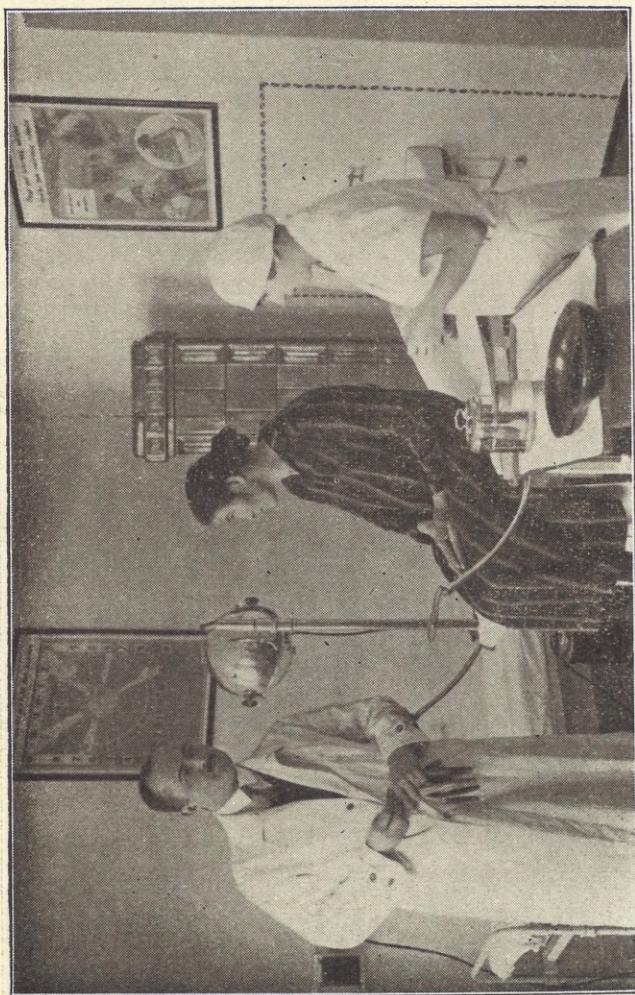
Državni dječji dispanzer.

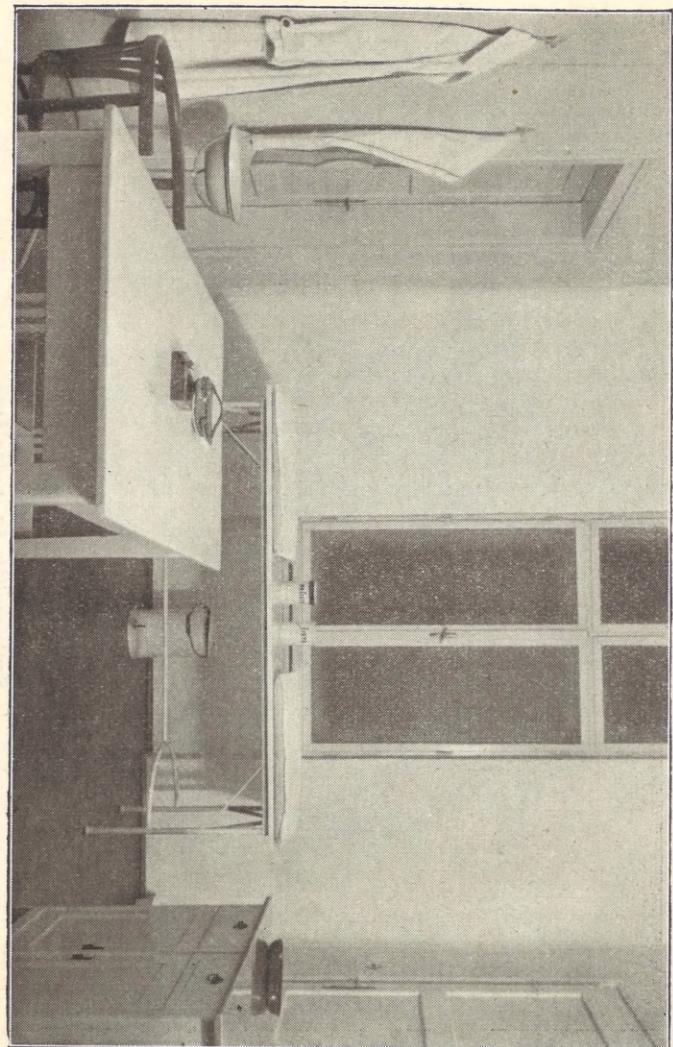
Čekaonica.

Savjetovalište za majke sa zdravom dojenčadi i malom djeecom
i ambulanta za bolesnu djecu vremenski odijeljena.

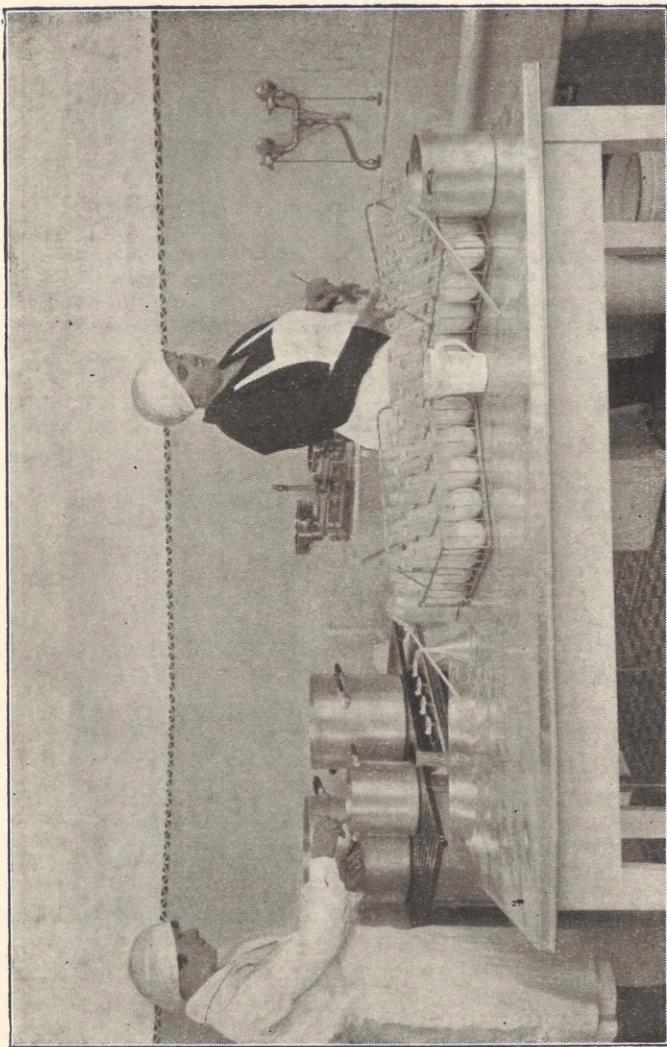

Savjetovalište za trudne žene.

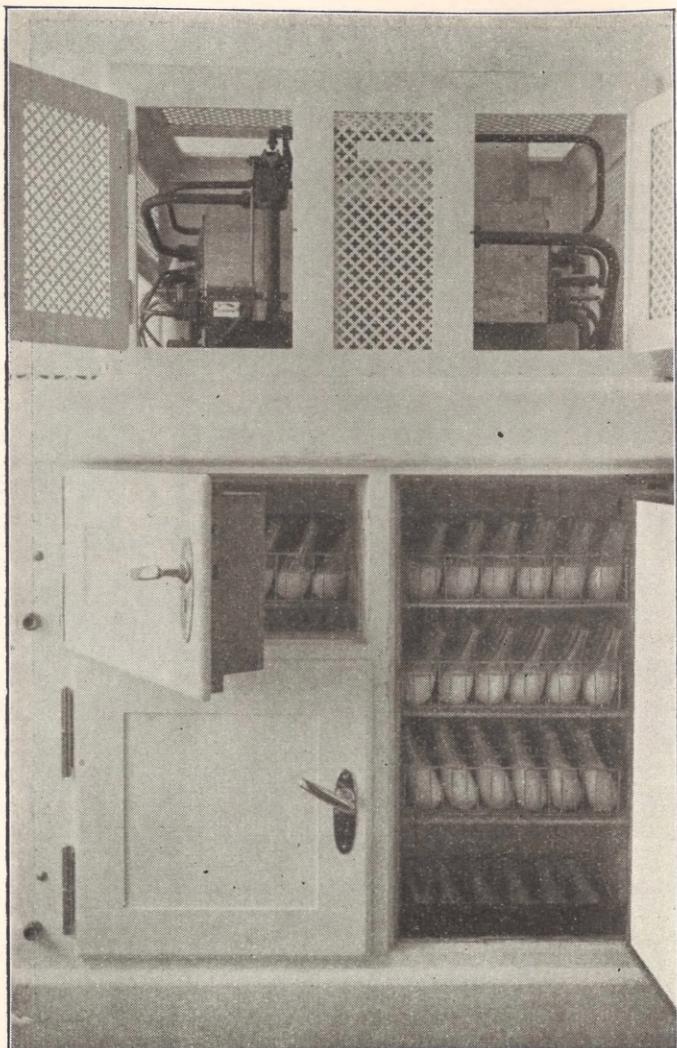

Soba za izolaciju bolesne djece od zaraznih bolesti.

Mlijeca kulinija.

Uvod u životni vještine hranjenja

Automatski električni hladionik za mlijeko.

Sadržaj.

	Strana
I. Uvod	5
II. Natalitet i mortalitet dojenčadi kod drugih država i kod nas. Opći pregled	9
III. Pomor dojenčadi i male djece. Specijalni pregled	13
1. Pomor dojenčadi po zanimanju roditelja	14
2. » » » mjesecima starosti	16
3. » » » bolestima	18
4. » » » kalendarskim mjesecima	25
4. » » » spolu i zakonitosti	27
6. Pomor male djece po zanimanju roditelja	30
7. » » » godinama starosti	32
8. » » » bolestima	33
IV. Na koji način se može smanjiti pomor doječadi i male djece i kako bi se mogao narod brojčano povećati	35
9. Savjetovilišta za obitelj i neoženjene	36
10. Savjetovalište za trudne žene	36
11. Savjetovalište za majke sa zdravom dojenčadi i malom djecom	37
12. Ambulante za bolesnu djecu	37
13. Pravna zaštita	38
14. Rodilišta	38
15. Babice	38
16. Domovi za dojenčad	39
17. Dječje bolnice i sanatoriji	40

Sva hraniva i ojačajuća
sredstva za njegu i porast
djece kao i za slabe
odrasle dobivate u staroj
odlikovanoj ljekarni
k svetom Trojstvu

**ALADAR GOBETZKY
OSIJEK I.,
ŽUPANIJSKA ULICA BR. 7.**

SVE HIGIJENSKE POTREBŠTINE KAO I HRANIVA
SREDSTVA ZA DOJENČAD I MALU DJECU
DOBIVAJU SE U LJEKARNICI

IVANA GOVORKOVICHA
ŽUPANIJSKA ULICA 15. OSIJEK I., DESATIĆINA ULICA 30.

Budućnost i sreća

djece ovisi u većini slučajeva o duljini života njihovog hranioca.

Osigurajte stoga Vaše živote kod starog i renomiranog zavoda

Osiguravajuće banke „S L A V I J E“

Avgust Agnola - Ljubljana

Telefon 2478 • Dunajska cesta št. 10

Zaloga stakla, porcelana, kamenine, zrcal i šip. Stavbno i umetno staklarstvo. Kompletne opreme za gosštione, restauracije, hotele i kafane. Posjedno odjeljenje za medicinsko, pharmaceutsko i laboratorijsko staklo kao i staklo za kemičnu industriju. Samoprodaja patentnih boca za dojenčad i mlječečne kuhinje. Cenik na zahtjevo bez platno.

Najfiniji pasterizirani
čajni maslac, trapisni sir i joghurt
n u d j a:

MLJEKARA „MERKUR“ OSIJEK I.

GRAND PRIX I ZLATNA MEDALJA PARIS 1929.

Nedajte djeci nepasterizovani čajni maslac, jer
može da zarazi isto tako kao i nekuhano mlijeko.

MASLAC

pravi tešenski iz državne mljekare
belomanastirske. Sigurna i dobra hrana
za djecu te Knorrov Haferflocken
(ovsene pahuljice) u original. omotu
za djecu, dobiva se najbolje i najjeftinije
tiniye u trgovini

DAMJAN POPOVIĆ - OSIJEK I.

Strossmayerova ul. 6. — Telefon 85.

Skladište kemičkih proizvoda i boja

L. ADLER

OSIJEK I.

ŽUPANIJSKA ULICA BROJ 12.

Telefon 2-92.

Preporuča svoje bogato skladište.

Kade

u svim veličinama

Ledenjake

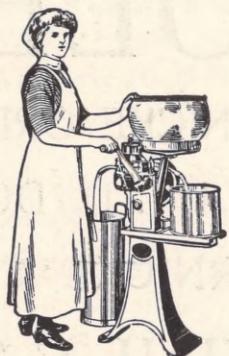
(vlastita izradba)

i sve limarske poslove izvada
najsolidnije uz umjerene cijene

J. Schubert - Osijek I.

Strossmayerova ulica 18a.

ALFA D. D.

ima najbolje

SEPARATORE

Higijenske uređaje za mljekare, sve
mljekarske potrepštine i aparate za
ispitivanje mlijeka, dobiju se kod
zastupnika:

DRAGUTIN ERBEN

OSIJEK I.

Desatičina ulica 10. Telefon Inter. 190.

Nadalje najbolje

BERKEFELD - FILTERE

za filtriranje Dravske vode.

LINOLEUM

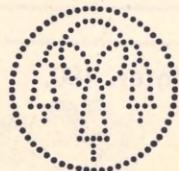
ZA LIJEČNIČKE ORDINACIJE,
BOLNICE I T. D. DOBIVA SE
UZ TVORNIČKE CIJENE U

TRGOVINI SAGOVA
OSIJEK I., KAPUCINSKA ULICA 14.

IZVOLITE ZATRAŽITI CJENIK.

GRADJEVNA I POKUĆSTVENA STOLARIJA SA MOTORNIM POGONOM

LAVOSLAV BECK
OSIJEK I, GUNDULIĆEVA ULICA 25.

IZRAĐUJE NAJSOLIDNIJE
ORMARE ZA INSTRUMENTE,
PISAĆE STOLOVE I DRUGI
UREDAJ ZA LIJEČNIKE I
BOLNICE IZ TVRDOG
ILI MEKOG DRVETA.

PREPORUČUJE SVOJE BOGATO SKLADIŠTE.

„JUGOSLAVIJA“

OPŠTE OSIGURAVAJUĆE DRUŠTVO U BEOGRADU.

RAVNATELJSTVO U OSIJEKU.

:: VLASTITA PALAČA UGAO DESATIČINE I RADIĆEVE ULICE ::

Telefon br. 60.

Telefon br. 60.

Prima uz najpovoljnije uvjete sve vrsti osiguranja kao:

Osiguranje proti štete od

Požara, groma i eksplozije

Osiguranja proti štete od leda (tuče). — Nadalje osiguranja proti provalne kradje, osiguranje transporta na kopnu i vodi, pa osiguranja proti tjelesnih nezgoda i dužnosti jamstva.

Napokon životna osiguranja u svim kombinacijama uz najpovoljnije uvjete, te osiguranje stoke.

Sve potrebne upute daje p. n. interesentima kako ravnateljstvo u Osijeku tako i mjesni zastupnici, koji su postavljeni po svim većim mjestima.

GOSPODJE!

За intimno ispiranje i
higijensko njegovanje čistoće
upotrebjavajte samo

BIDET- OZON

Dobije se uz cijenu Din 35 u

DROGERIJI ESKULAP

Osijek, Županijska ulica 17.

Preporuča se za nabavu drogerijske,
kosmetičke i parfumerijske robe te
foto-ploče i foto-potrepštine

„MODERNA“
DROGERIJA I PARFUMERIJA
FOTO MANUFAKTUR
Vlasnik Franjo Gulnerić

OSIJEK I.
Kapucinska ulica br. 14.
Cijene jeftine! Posluga solidna!

EVA KEHER
TRGOVINA KRATKE I PLETENE ROBE
OSIJEK I.
ŽUPANIJSKA ULICA BR. 17.

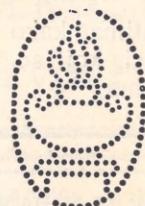
Preporuča svoje bogato skladište
DJEĆJIH KOŠULJICA,
HALJINICA I SVIH
OSTALIH POTREPŠTINA.

Prvoklasni pasterizirani maslac à la DANSKI, stalni i odlični
trapiski sir „Imperial“, mezeluk sir i joghurt nuda:

MLJEKARA „TOMISLAV“ - OSIJEK I.,
TELEFON 294. — GUNDULIĆEVA ULICA BR. 63.

Dostavlja u kuću čisto punomasno pasterizirano mlijeko
u hermetično zatvorenim bocama. / Dajte djeci samo
pasterizirano mlijeko i maslac iz pasterizirane vrhnje, jer
nepasterizirano mlijeko i obični maslac može da zarazi.

SKAUT

najzdravije bezalkoholno piće
jer je priredjeno iz narodnog
voćnog soka i iz čiste vode.

Po nalazu doma narodnog
zdravlja broj 268 i 34-1930.

MAKSO NEURATH I DRUG
OSIJEK I.

TELEFON BR. 300. — PEJAČEVČEVA UL. 16.

TEHNIČKO PODUZEĆE

CENTRALNO GRIJANJE

SANITARNI I HIGIJENSKI
UREDJAJI

Februum-Aparat

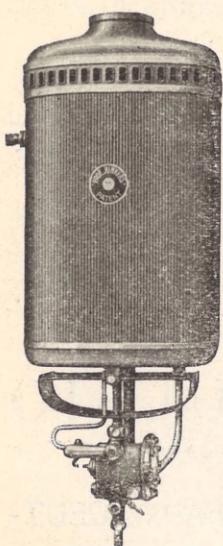
za liječenje znojnih nogu patentiran u svim državama.
izlječi znojenje nogu (Schweissfüsse) za nekoliko dana.

Uporabom Februum-Aparata, nestaje oticanje nogu, kurjih očiju i tvrde kože u
najkraćem vremenu.

Februum-Aparat djeluje na noge kroz čarape te štedi iste i konzervira cipele.
Februum-Aparat je jednostavan u uporabi, apsolutno neškodljiv i siguran u djelovanju.
Februum-Aparat je neophodno potreban u svakoj kući za njegu zdravlja i čistote.
Februum-Aparat stoji sa uputom Din. 50,—, sa poštarinom i pakovanjem Din. 65.—.

Glavno skladište za Jugoslaviju

Stara Salvator Apoteka, Osijek I., Strossmayerova ulica broj 1.

OSJEČKA PLINARA

PRODAJE

PLINSKE: KUPAONE, PEĆI,

ŠTEDNJAKE, VARILA

I SVE VRSTE OSTALIH

PLINSKIH NAPRAVA

I UZ DUGOROČNU OTPLATU

PRVO HRVATSKO-SLAVONSKO D.D.
ZA INDUSTRIJU ŠEĆERA U OSIJEKU.

Upotrebljavajte sa D — vitaminom standardizirano
NAJBOLJE RIBLJE ULJE

JECOVITOL — KAŠTEL

DOVOLJNO JE JEDNOKRATNO DNEVNO UZIMANJE.

Ima odličan uspjeh kod slabokrvne djece, rahi tide i skrofuloze.

Doziranje: djeca do 4 godine, pol do 1 čajne žlice dnevno,
djeca od 4 do 7 godina, 1 čajnu žlicu dnevno.

JECOVITOL DOLAZI U PROMET I KAO

JECOVITOL EMULSIO

DOBIVA SE U SVIM LJEKARNAMA !

„KAŠTEL“ TVORNICA KEMIJSKO-FARMACEUT-
SKIH PROIZVODA DION. DRUŠTVO, ZAGREB III.

JECORIN

emulziju ribljeg ulja bogatog na vitaminima

BABY — PUDE

prašak za posipanje kao i sve lijekove, hraniva sred-
stva te terapeutska pomagala za dojenčad i majke

D O B I J U S E U

LJEKARNI K CRNOM ORLU

PH. MR. I. BULARTA - OSIJEK I.

ALEKSANDROVA ULICA 21.

DROGERIJA GOBETZKY I DR. MILER OSIJEK I.

PODRŽAJE VAZDA NA SKLADIŠTU
SVE ZA NJEGU DJETETA

POTREBNE ARTIKLE:

CUCLE, PELENE - TETRA, GUMU, SOXLET,
DJEĆU MAST, PRAH ZA POSIPAVANJE,
NESTLE, OVOMALTINE, SAPUNE ZA DJECU,
KREVETE, KADE, NUŽNIKE

POGLEDAJTE NAŠ BOGATI IZBOR!

PROPITAJTE SE ZA NAŠE IZVANREDNO JEFTI-
NE CIJENE USPRKOS PRVORAZREDNE ROBE.

616

HADŽ

P